

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО МУҲАНДИСЛИК – ТЕХНОЛОГИЯ ИНСТИТУТИ

МАЛАКА ОШИРИШ ВА ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ МАРКАЗИ

Абдуллаева Дилбарнинг

**“ҚАСБ-ҲУНАР КОЛЛЕЖЛАРИДА ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТНИ
ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ МЕТОДИКАСИ” мавзусида**

БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШИ

Бажарди:

Абдуллаева Д.

Илмий раҳбар:

проф. М.М. Ахмеджанов.

Расмий оппонент:

п.ф.д., проф., Ш.Ш.Олимов.

Бухоро – 2013

Абдуллаева Дилбарнинг
“КАСБ-ҲУНАР КОЛЛЕЖЛАРИДА ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТНИ ТАШКИЛ
ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ МЕТОДИКАСИ” мавзусида

Битирув малакавий ишига

ИЛМИЙ РАҲБАР ХУЛОСАСИ

Мавзунинг долзарблиги _____

Белгиланган вазифаларнинг амалга оширилганлик даражаси _____

Бажарилган ишга тингловчининг муносабати _____

Тингловчининг адабиётлардан фойдаланиш ва материални мустаил баён эта олиш кўникмалари _____

Тингловчининг тадқиқотчилик кўникмалари _____

Тингловчининг касбий тайёргарлик даражаси, яъни педагогик топшириқларни еча олиши, мустақил қарор қабул қила олиши ва х.к

Олинган натижаларнинг амалиётга таълим жараёнига қўллаш имконияти ҳамда талабанинг ихтисослиги бўйича бериладиган квалификацияни олишга лойиқлиги _____

Илмий раҳбар:

проф. М.Ахмеджанов

Абдуллаева Дилбарнинг
“КАСБ-ҲУНАР КОЛЛЕЖЛАРИДА ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТНИ
ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ МЕТОДИКАСИ” мавзусида
Битирув малакавий иши бўйича расмий оппонент

ТАҚРИЗИ

Мавзунинг долзарблиги _____

Бажарилган ишнинг унда белгиланган вазифаларга мос келиши _____

Материалнинг мантиқий баён этилиши _____

Ишга оид манбаларнинг тўла ва етарлича танқидий таҳлил этилганлиги _____

Ишнинг мустақил бажарилганлиги _____

Олиб борилган тажриба ишлари самарадорлигининг тўла ва тўғри баҳоланганлиги _____

Хулосаларнинг тўлқни изохланганлиги _____

Ишнинг амалий ахамияти _____

Ишдаги камчиликлар _____

Ишнинг талаб даражасида расмийлаштирилиши _____

Ишнинг химояга лойиқлиги _____

Расмий оппонент:

п.ф.д. проф., Ш.Ш.Олимов

МАВЗУ: “КАСБ-ҲУНАР КОЛЛЕЖЛАРИДА ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ МЕТОДИКАСИ”

РЕЖА:

КИРИШ.

I. БОБ. ТАЛАБАЛАРНИНГ ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТИНИ ТАШКИЛ ЭТИЛИШИНING ИЛМИЙ – НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ.

- 1.1. Талабаларнинг педагогик амалиётини ташкил этиш йўллари.
- 1.2. Амалиёт даврида тарбиявий ишларни ўтказишда педагогик раҳбарлик.
- 1.3. Педагогик амалиётнинг таркиби ва уни олиб бориш бўйича методик тавсиялар.

II. БОБ. АМАЛИЁТЧИ-ТАЛАБАГА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ БЎЙИЧА АМАЛИЙ ЁРДАМ.

- 2.1. Мустақил таълимни ташкил қилиш йўллари.
- 2.2. Мустақил таълимни ташкил этишда талабалар билимини баҳолаш бўйича умумий талаблар.

ХУЛОСА.

КИРИШ

«Маънавий жиҳатдан мукаммал ривожланган инсонни тарбиялаш, таълим ва маорифни юксалтириш, миллий уйғониш ғоясини рўёбга чиқарадиган янги авлодни вояга етказиш давлатимизнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб қолади.»

И.А.Каримов

Республикамызда Миллий таълим тизимини мустаҳкамлаш, уни замон талаблари билан уйғунлаштириш асосида жаҳон андозалари ва кўникмалари даражасига чиқариш мақсадига катта аҳамият бериб келинмоқда.

Бугунги кунда мутахассис кадрларни тайёрлаш таълим ва билим бериш тизими, ҳаётимизда, жамиятимизда амалга оширилаётган ислохотлар, янгиланиш жараёнлари талаблари билан яқиндан чамбарчас, ҳар томонлама боғланган бўлиши лозим.

Янги талабларга жавоб бера оладиган педагог кадрларни тайёрлаш, давлат таълим стандартларини жорий этиш ва янги ўқув дастурлари устида ишлаш, касб-ҳунар коллежи ва академик лицей тизимида услубий-методологик замин тайёрлаш, узлуксиз таълим-тарбияга асос соладиган тадбирларни амалга ошириш каби масалалар бизнинг олдимизда турибди.

Муҳандис-педагогларнинг муваффақиятли мустақил педагогик фаолияти, уларнинг касбий тайёргарлиги, ғоявий-маънавий мавқеининг ҳозирги замон ўқув-тарбия жараёнига қанчалик жавоб беришига боғлиқ.

«Касб таълими (бакалаврият таълим йўналишлари бўйича) талабалари ижтимоий-сиёсий, умумтехникавий ва махсус муҳандислик касб-ҳунарларини ўрганиш билан бирга ўз билимларини психологик ва педагогик йўналишдаги фанлар билан боғлайдилар. Бу ўз навбатида талабаларнинг дарс машғулотларига тайёрлашни ва уни ўтказиш бўйича малака, кўникма ва қобилиятларни шакллантиради, ўқувчиларнинг индивидуал психологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда уларни таълим ва тарбияси ҳамда ўқув материалининг адекват (айнан ўхшаш маънодаги) мазмуни, услуб ва воситаларини излаб топишга ёрдам беради.

Талабаларда муҳандис-педагогнинг касбий малака ва кўникмаларининг шаклланиши педагогик амалиётлар жараёнида яққол намоён бўлади. Муҳандис малака тавсифномасига дахлдор амалиётчи талаба шахсий сифатларининг шаклланиши, амалий машғулотларга тайёргарлиги, уларни ташкил этилиши ва ўтказиш даражаси ва савияси билан чамбарчас боғлиқ.

Юқорида келтирилганларни умумлаштириб педагогик амалиётнинг мақсад-моҳиятини қуйидагича ифодалаш мумкин:

Амалиётда муҳандис-ўқитувчиларни тайёрлаш тизими муҳим аҳамият касб этади. Профессинал адаптациялашув (мослашув) ўқув- тарбия жараёнининг бориши ва таркибини чуқур ўрганиш имконини беради. Шунингдек ўқувчилар шахсиятини шакллантиришга билимларни оширишга ва таълимнинг прогрессив шакл ва йўналишини, ҳамда услуб воситаларни қўллаган ҳолда дарсдан ташқари машғулотлар ва тарбиявий ишларни тайёрлаш ва ўтказиш, ўқуви ва кўникмаларини шакллантиришга пойдевор яратилади.

I. БОБ. ТАЛАБАЛАРНИНГ ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТИНИ ТАШКИЛ ЭТИЛИШИНING ИЛМИЙ – НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ.

1.1. Талабаларнинг педагогик амалиётини ташкил этиш йўллари.

Олий таълимнинг Давлат таълим стандартида 5111000 Касб таълими (бакалаврият таълим йўналишлари бўйича) бакалаврларининг тайёргарлик даражаси ва зарурий билимлар мазмунига қўйиладиган талаблар белгиланган. Касбий фаолият объектларини таълим йўналиши бўйича бакалавр касб фаолиятининг объектларига касб-ҳунар коллежи ва академик лицейлардаги ўқитувчилар, ўқув тарбиявий жараёнлар, педагогик технологиялар ва ўқитиш услублари ҳамда давлат акционер ва хусусий фирмалар, илмий ишлаб чиқариш бирлашмалари, илмий-тадқиқот ташкилотлари, давлат бошқарув тизими ташкил этади.

Касбий фаолият турлари бошқа фаолият турлари билан биргаликда асосан ўқитувчилик ва ўқув-услубий соҳага қаратилган бўлиб, касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларда тасдиқланган ўқув дастури асосида умумихтисослик, ихтисослик фанларидан ўқитувчилик фаолиятини бажаради.

Педагогик амалиёт бўйича талабалар педагогик танишув(пассив) ва педагогик малакавий (фаол) амалиётларни ўтадилар.

Педагогик танишув (пассив) амалиётида бакалавр:

- ўрта махсус, касб-ҳунар таълим муассасаси тузилмасини;
- ўрта махсус, касб-ҳунар таълим муассасаларига оид директив меъёрий ҳужжатларни;
- ўрта махсус, касб-ҳунар таълим муассасаларининг тайёрлов йўналишларини;
- ўрта махсус, касб-ҳунар таълим муассасаларида ўқитиладиган фан асосларини;
- касб-ҳунар коллежларида мутахассислик фанларини ўқитишнинг ташкиллаштириш усулларини;
- махсус фан ўқитувчиларининг дарсларини кузатиш ва таҳлил қилишни;
- касб-ҳунар коллежларида ўқув-тарбиявий ишларни ўтказишни;
- ўқувчиларнинг касбий билим, кўникма ва малакаларини назорат

қилиш ва баҳолашга қўйилган талабларни;

- касб-ҳунар коллежларида мутахассислик фанларини ўқитишнинг самарадорлигини ошириш усулларини **билиши ва улардан фойдалана олиши.**

Педагогик малакавий(фаол) амалиётда бакалавр:

- ўрта махсус, касб-ҳунар таълим муассасалари тузилмаси бўйича фаолият кўрсатаётган ходимлар ишларини кузатиш, таҳлил қилишни;
- меъёрий ҳужжатларни ўрганиб, улардан амалиётда фойдалана олишни;
- касб-ҳунар коллежларидаги ўқув тарбиявий ишлар бўйича назарий ва амалий билимларни;
- танлаган касби бўйича олган назарий билимларини амалиётга тадбиқ этиш;
- ихтисослик фанларини ўқитишда педагогик технологияларни амалиётда қўллаш бўйича;
- тайёрлов йўналишларидаги касбий фанларни ўқитиш методикаси бўйича;
- ишлаб чиқариш амалиётларига раҳбарлик қилиш бўйича;
- ўтказилган амалиётлар натижасида ҳисоботлар тайёрлаш;
- ихтисослик фанларини ўқитишда талабалар фаолиятини бошқариш ва назорат қилиш, баҳолаш бўйича **малакага эга бўлиши лозим.**
- ўтказилган амалиётлар натижасида талабалар ҳисоботларни тайёрлайдилар ва топширадилар;

Шу билан бирга малакавий битирув ишларини ҳам бажариш бўйича лозимли маълумотлар тўплайдилар.

Ҳозирги замон ўрта махсус, касб-ҳунар коллежларининг малакали ишчи ва техник кадрлар тайёрлаш ўчоғи сифатидаги вазифаси, ўзлари учун муҳандис-педагог ходимларни мақсадларга йўналтирилган ҳолда, ҳар томонлама пухта билимли, ҳозир жавоб этиб тайёрлашдан иборатдир.

Услубий ва назарий тайёргарликни чуқурлаштириш ва кенгайтириш учун «Касб таълими» йўналиши талабалари педагогик амалиётдан ўтишлари лозим. Бу уларнинг мутахассисликка биринчи қадам қўйишлари ва дастлабки педагогик маҳоратга эга бўлишлари учун имкониятдир.

Академик лицей ва касб-хунар коллежларида талабалар педагогик-амалиётининг самарадорлиги, энг аввало унинг курсдан-курса мураккаблашган талаблар асосида, тизимлилик, босқичма-босқичлик ва узвийлик принципларига мувофиқ ташкил этилиши билан қўлга киритилади. Педагогик амалиёт учинчи курсдаёқ бошланади ва битирувчи курсда тугайди. Иш жойи бўйича кейинги икки йиллик тажрибадан ўтиш унинг яқунловчи босқичини ташкил этади.

Педагогик амалиёт ўз ичига қуйидагиларни олади:

- «мутахассисликка кириш» курсини ўрганиш бўйича касб-хунар коллежлари ва корхоналар билан танишув;
- йиллик тажрибадан ўтишни муҳандис-педагог сифатида касб-хунар коллежларида ёки корхонанинг ишлаб чиқариш ўқуви бўлимларида амалга ошириш.

Амалиёт тизимининг барча элементлари, тегишли йўналишлар бўйича зарурий дастурларида ифода этилган.

Ҳамма босқичлардаги педагогик амалиётга раҳбарлик институт профессор-ўқитувчилари, коллеж ёки корхона ходимлари томонидан амалга оширилади.

Масалан: 3-курс талабаларини «Педагогика ва психология» кафедралари профессор-ўқитувчилари, коллеж директорлари, маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосарлари, фан ўқитувчилари, гуруҳ раҳбарлари, муҳандис-педагоглар, ўқув юрти жамоатчилик ташкилотлари, фан уюшмалари бошлиқлари бошқарадилар ва улар раҳбарлигида талабалар касб-хунар коллежлари билан танишадилар.

Ўқувчилар билан олиб бориладиган тарбиявий ишларни (уй бошқармалари, маҳаллалар, педагогик отрядлар, «Камолот» ёшлар маркази отрядларида) педагог ўқитувчилар раҳбарлигида ўтказилади.

4-курс талабалари педагогик малакавий (фаол) амалиётини «Педагогика ва психология» кафедралари профессор-ўқитувчилари билан биргаликда мутахассислик кафедра профессор-ўқитувчилари ва коллежлар муҳандис-педагогик ходимлари, касб-хунар коллежлари директорлари, уларнинг ўқув-ишлаб чиқариш ишлари бўйича ўринбосарлари, фан ўқитувчилари бошқарадилар ва назорат қилиб борадилар.

Амалиётнинг аниқ ташкилий ва педагогик фаолиятини юритиш мазкур тизимни бошқарув ташкилоти ва унинг меъёрий хужжатларига мувофиқ расмийлаштирилади.

Талабалар амалиёт даврида таълим ва тарбия мазмунини янада такомиллаштириш заруриятига, таълимнинг илмий даражасини ошириш ва ўқув жараёнининг ғоявий йўналишини кучайтириш лозимлигига ишонч ҳосил қиладилар.

Амалиётнинг муваффақиятли натижалари амалиётчиларнинг ҳам кириш, ҳам давомий ёки оператив тажрибанинг ўтишига бевосита боғлиқ. Амалиётчи иши устидан мунтазам назорат ўрнатиш ҳам муҳим аҳамиятга эга. Фақат ана шундай шароитларда амалиётчилар ўқувчилар тарбиясида, уларнинг мустақил билим олишга кўникмаларни ривожлантиришда, ташкилий ва ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий ишларни жонлантиришда, ёшларни ижтимоий фойдали меҳнатга жалб қилишда раҳбар ташкилотлар ва мутасаддиларга фаол ёрдамчиларга айланадилар.

Касб таълими йўналишлари талабалари амалиёт даврида ўз фаолиятларининг оптимал моҳиятини очиқ-ойдин тасаввур эта оладилар. Улар яхши биладиларки, касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларни кўпчилик битирувчилари эҳтиёжи учун зарур бўлган моддий бойликлар яратиладиган ишлаб чиқариш манбаларида ишлайдилар. Саноат корхоналари ва қурилиш ташкилотларининг муваффақиятлари кўп жиҳатдан кадрлар салоҳияти ва ёш мутахассисларнинг (ўқув юртлари битирувчилари) умумназарий ва махсус билимлари, ўқув-кўникмалари ҳамда ташаббускорликларига боғлиқ.

Педагогик амалиётга бораётган талабалар учун психологик-педагогик цикл фанларини амалиётдан олдин ўтилиши катта аҳамиятга эга. Негаки, бу фанларсиз талабалар педагогик амалиёт топшириқларини бажара олмайдилар.

Психологик-педагогик циклда келтирилган фанлар, уларни кетма-кетлиги муҳандис-педагогни шакллантиришга қаратилгандир.

Шу фанлар қаторида 2 маротаба ўтиладиган педагогик амалиёт, олинган назарий билимларни мустаҳкамлашда, амалда синаб кўришда, талабаларда педагогик маҳоратни шакллантиришга олиб келади. Бундан келиб чиқиб, педагогик амалиётларни психологик-педагогик цикл

фанларидан алоҳида ажратилган ҳолда тасаввур қилиб бўлмаслигини таъкидлаш лозим.

Биринчи педагогик амалиёт (пассив) VI ўқув семестри бошланишида 144 соат миқдорида ўтилиши ва иккинчи педагогик амалиёт (фаол) VIII ўқув семестри бошланишида 180 соат миқдорида ўтилиши инobatга олинса, бу амалиётларни психологик-педагогик цикл фанлари макромодулига киритилиши мақсадга мувофиқдир.

Унда «Касб таълими» йўналишларининг психологик-педагогик цикл фанлари ва педагогик амалиётлар макромодул тузилмаси қуйидаги кўринишга эга бўлади (1-жадвал).

1-жадвал

5111000 - «Касб таълими» йўналишлари учун психологик-педагогик цикл фанлари ва педагогик амалиётлар макромодул тузилмаси

№	Фанлар номи	Семестрлар бўйича аудитория соатлари сони							
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	Касбий психология	112							
2	Касбий педагогика		120	104					
3	Педагогик маҳорат						85		
4	Касб таълими методикаси, КИ						100		
5	Биринчи педагогик амалиёт						144		
6	Иккинчи педагогик амалиёт								180

Ушбу жадвалдан кўришиб турибдики, биринчи педагогик амалиётгача талаба 4 фанни ўзлаштириши лозим бўлади.

Биринчи педагогик амалиётнинг вазифалари ҳам шундан келиб чиққан ҳолда тузилади.

Бу ерда:

-услугиётдан: дарсларга истикбол режа, дарс конспектлари ва уларнинг таҳлиллари;

-педагогикадан: маънавий-тарбиявий ишлар режаси, тарбиявий соат сценарийси, гуруҳ йиғилиши баёни, тарбиявий соат таҳлили;

-психологиядан: социометрия методи билан гурухни ўрганиш каби топшириқлар берилади.

Иккинчи педагогик амалиётни ўтишга доир 1та фан (Касб таълими методикаси ва ушбу фандан курс иши) қўшимча ўтилади. Шу муносабат билан юқоридаги топшириқларга нисбатан талаба фаол формада иш олиб боради ва ҳафтасида 4-6 соат машғулотини ўтказди. Курс ишини мутахассислик фанларини биридан дарс бериш услубиётини яратишга бағишлайди. Яъни аниқ бир фан бўйича меъерий-услубий материаллар тўплами, педагогик технологиялардан фойдаланиб дарс бериш услуби, фан бўйича ахборот манбалари, дарсликлар билан ишлаш, дарс конспектини ёзиш, мавзуга оид интернет янгиликларини тўплайди.

Психологик-педагогик цикл фанлари ва педагогик амалиётлар макромодули бўйича талабалар 7 фан бўйича якуний баҳоланади, 2 марта амалиёт ҳисоботи топширадилар ва битирув малакавий ишида методика қисмини бажариб, ҳимоя қилишлари билан якунланади.

Талаба амалиёт ўтишда амалиёт Низомида кўрсатилган қуйидагиларга амал қилиши лозим:

- амалиёт дастурида кўзда тутилган топшириқларни тўлиқ бажариши;
- амалиёт объектларини, яъни касб-ҳунар коллежларини ички меҳнат тартиб қоидаларига бўйсунуши;
- меҳнат муҳофазаси, хавфсизлик техникаси ва ишлаб чиқариш санитарияси қоидаларини ўрганиши ва қатъий риоя қилиши;
- бажарилган иш ва унинг натижалари учун муассаса ходимлари қатори жавобгарлик олиши;
- кундалик дафтар юритиши, чизмалар, тасвирлар ва бошқаларни бажариши;
- амалиёт раҳбарига барча топшириқлар бажарилгани ҳақида ёзма равишда ҳисобот бериши ва амалиёт бўйича тегишли рейтинг баллини тўплаши шарт.

Биринчи таништирув ҳафтасининг ташкилий-педагогик аспектлари

Талабаларнинг касб-хунар коллежлардаги педагогик амалиётининг биринчи ҳафтаси улар фаолиятининг янги шароитларига мослашув режаси алоҳида аҳамият касб этади. Талаба ўқитувчи, тарбиячи ролида ўзининг «мен»ини ҳис қилиши лозим. Дарҳақиқат амалиётнинг биринчи ҳафтасида талабанинг коммуникатив алоқалари ва нотаниш кишилар билан ўзаро муносабат малакалари шаклланади (ўқувчилар ва муҳандис-педагог ходимлар билан).

Педагогик амалиёт даврида олий ўқув юрти услубчиси, касб-хунар коллежи ўқитувчиси, амалиётчи талаба бир-бири билан ишчан, узвий алоқани сақлаб туриши, ҳамкорликда фаолият кўрсатиши жуда муҳим рол ўйнайди.

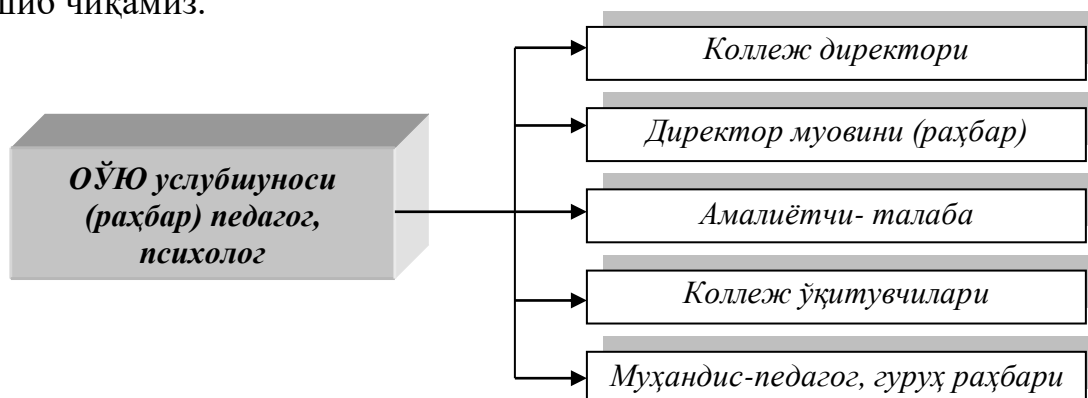
Педагогик амалиёт даврида қуйидаги кўп тармоқли коммуникатив боғланишлар тизимининг умумий таъсир кўрсатиши ва яхши натижалар бериши лозим.

Бу ҳамкорлик боғланишлар тизимида қуйидаги масъул ходимлар иштирок этадилар:

ОЎЮдан: услубшунос (раҳбар), педагог, психолог, амалиётчи -талаба;

касб-хунар коллежидан: коллеж директори, касб-таълими бўйича директор муовини (раҳбар), ўқитувчи, услубиётчи, гуруҳ раҳбари, муҳандис-педагоглар.

Бу ҳамкорлик боғланишлар асосида амалиётнинг 1-танишув ҳафтасида ҳар бир иштирокчи фаолияти ва уларнинг узвий боғлиқлиги схемалари билан танишиб чиқамиз.

1-расм. ОЎЮ услубшуносининг коммуникатив алоқа схемаси.

1. ОЎЮ услубшуноси – институтда амалиётчи талабалар билан

«Амалиёт олди конференцияси»ни ташкил этади, институт буйруғи асосида талабаларни коллежларга бириктириш ва уларни зарур меъёрий ҳужжатлар билан шахсан таъминлайди.

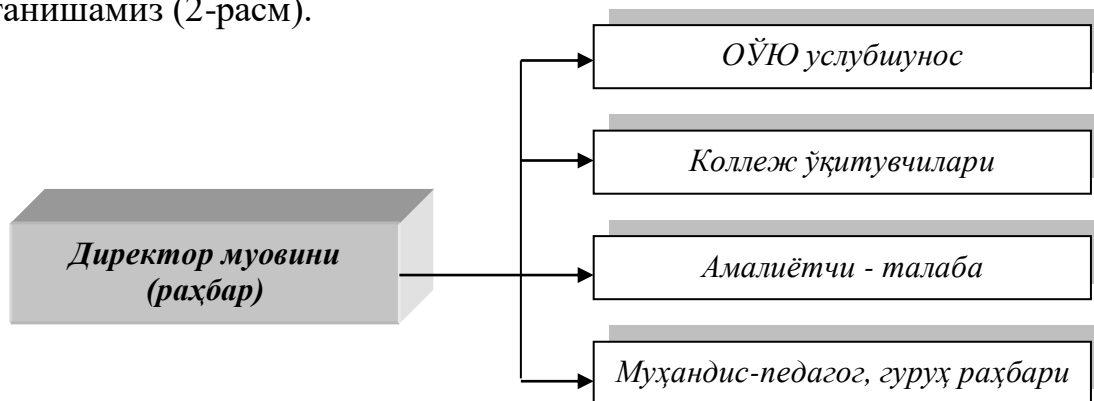
2. Коллеж директори-амалиётчи талабаларни гуруҳларга тақсимлаш ва коллеж томонидан раҳбар тайинлаш тўғрисида буйруқ чиқаради;

3. Директорнинг касбий-таълим бўйича муовини (раҳбар) - талабаларни малакали ўқитувчилар дарсига қатнашишни ташкил этади, уларни фан ўқитувчиларига беркитилишини амалга оширади.

4. Режалаштирилган ҳужжатларни тузишда талабаларга амалий ёрдам ва маслаҳатлар беради.

5. Биринчи ҳафта охирида кундалик тўлдирилиши, талабаларнинг шахсий иш режаларини амалиёт даврида услубшунос ва ўқитувчилар томонидан имзоланишини таъминлайди. Бунда алоҳида эътибор «ижтимоий сиёсий амалиётга ва маънавий-тарбиявий ишларга қаратилиши лозим».

Директорнинг касбий таълим бўйича муовини (раҳбар)нинг 1-ҳафта давомида иш фаолиятининг коммуникатив алоқа босқичлари билан танишамиз (2-расм).

2-расм. Директор муовинининг коммуникатив алоқа схемаси

1. Амалиётчи - талабалар, фан ўқитувчилари, муҳандис-педагоглар, гуруҳ раҳбарлари билан коллежда умумий йиғилиш ўтказилади.

Директор муовини (раҳбар) талабалар билан қуйидаги масалаларни тушунтириш асосида суҳбатлашади ва тушунча беради:

- коллеж тузилиши тарихи;
- коллеж моддий-техника базаси, махсус кабинетлар, уларни жиҳозланганлиги, ўқувчиларга муҳандис-педагоглар, ўқитувчилар, васий корхоналар ҳақида аниқ ахборот беради;
- касблар бўйича мутахассислар тайёрлаш;
- ўқувчилар сони, муаммо ва ютуқлар;

- ўқув-тарбиявий ишларни ташкил қилиш, ҳужжатларни юритиш;
- ўқитувчилар жамоасида услубий ишларни ташкил қилиш ва олиб бориш;
- ўқувчиларнинг ўқув фаолиятини жадаллаштириш услуби, назария билан амалиётнинг боғлиқлиги, дидактик воситалардан фойдаланиш муаммолари, таълим жараёнида педагогик технологияларни қўлланилиши борасида;
- коллежнинг амалиёт давридаги иш режаси билан таништириш;
- коллежда иш режими, кутубхона фондидан фойдаланиш, амалиётчилар овқатланишини ташкил этиш;
- ўқитувчилар жамоаси, муҳандис-педагоглар усталари, гуруҳ раҳбарлари билан амалиётчи талабаларни таништириш.

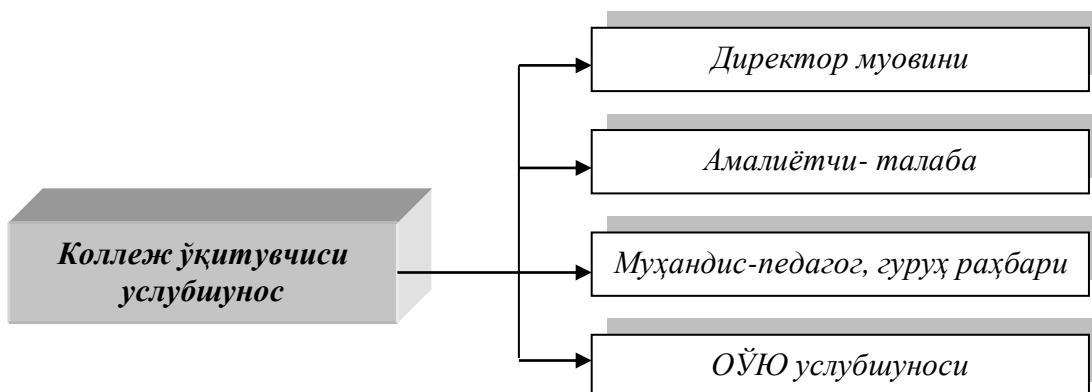
2. ОЎЮ услубшуноси билан биргаликда дарс жадваллари ва дарсдан ташқари тадбирларни режалаштириш ва тузиш.

3. Талабаларнинг педагогик амалиётини ўтказилишини қонуний расмийлаштириш, бунинг учун коллеж буйруғини чиқариш.

4. Талабалар фаолиятини, келиб-кетишини назорат қилиш учун «назорат табелини» юритиш, малакали ўқитувчилар дарсларини амалиётчилар томонидан кузатиш ва таҳлил қилиш, услубшунослар ишини яхши йўлга қўйиш.

5. Биринчи танишув ҳафтаси якунига бағишланган йиғилиш ўтказиш.

Коллеж ўқитувчиларининг 1-танишув ҳафтасида ташкилий ва педагогик фаолият коммуникатив алоқа босқичлари 3-расмда келтирилган.

3-расм. Коллеж ўқитувчиси услубшуноснинг коммуникатив алоқа схемаси.

1. Ўқитиш усулларида ўқув жараёнида фойдаланиш, фанлар бўйича амалиётчи-талабанинг билим даражасини аниқлаш мақсадида танишув ва суҳбатлар ўтказиш.

2. Педагогик амалиёт даврида дарсдан ташқари ишларни ва ўқув ишларни режалаштиришда амалиётчи - талабаларга яқиндан ёрдам кўрсатиш.

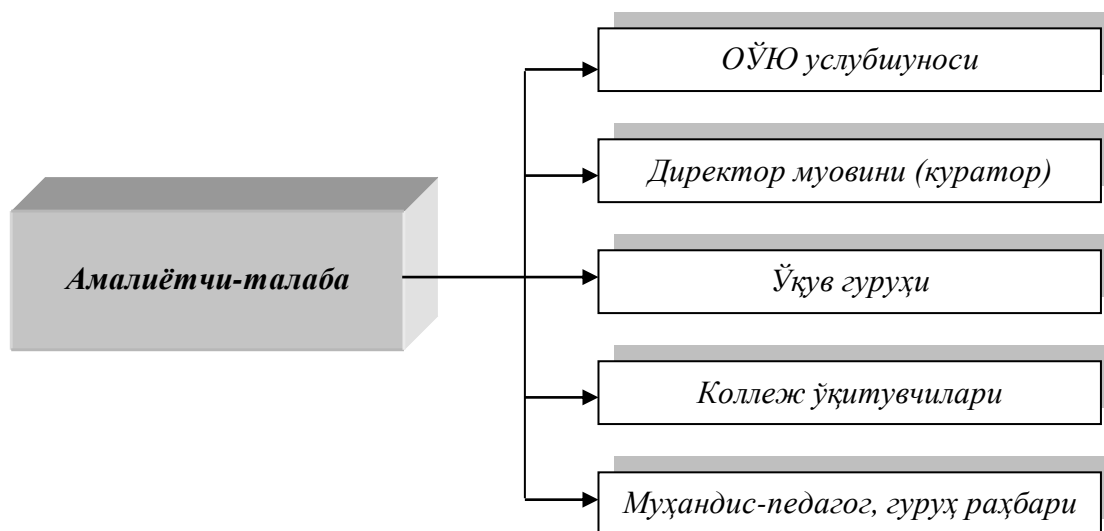
3. Ўқувчиларнинг мустақил ишларига эътиборни қаратган ҳолда, уларни баҳолаш мезони, дарс хоналари ва улардаги мавжуд ўқув жиҳозлари, малакали ўқитувчиларнинг фаолияти ва ўз иш тизими, ўқувчилар гуруҳи билан таништириш.

4. Амалиётчи - талабанинг биринчи мустақил дарсга тайёргарлигини бошқариш.

5. Мутахассислик бўйича дарсдан ташқари ишларни, амалиётчи-талабанинг кундалигига қўл қўйиш, услубий ишлар тематикаси ва дарс режаларини тасдиқлаш.

6. Биринчи танишув ҳафтасининг натижасига бағишлаб ўтказиладиган мажлисда қатнашиш.

Амалиётчи-талабанинг коммуникатив алоқасининг тасвири мазмуни унинг фаолияти қуйидаги босқичда давом этади: (4-расм)

4-расм. Амалиётчи-талабанинг коммуникатив алоқа схемаси

1. Ўқув юртининг моддий техника базаси, ўқитувчилар, уларнинг иш услуби ва тизими билан танишиш. Ўқув хоналари ва уларнинг моддий таъминланганлик даражаси, махсус адабиётлар, кундалик режа, истиқболли-мавзуй режа, ўқув дастур ва режалар билан танишиш.

2. Ҳужжатлар, маънавий-тарбиявий ишлар режалари, синф раҳбари, муҳандис-педагоглар билан танишиш.

3. Гуруҳ иш режаси, ўқув гуруҳи, ўқувчилар шахсий ишлари билан танишиш.

4. Бириктирилган гуруҳ, муҳандис-педагоглар, малакали ўқитувчиларнинг дарсдан ташқари ташкилий ва оммавий тадбирларга қатнашиш ва дарсларни таҳлил қилиш.

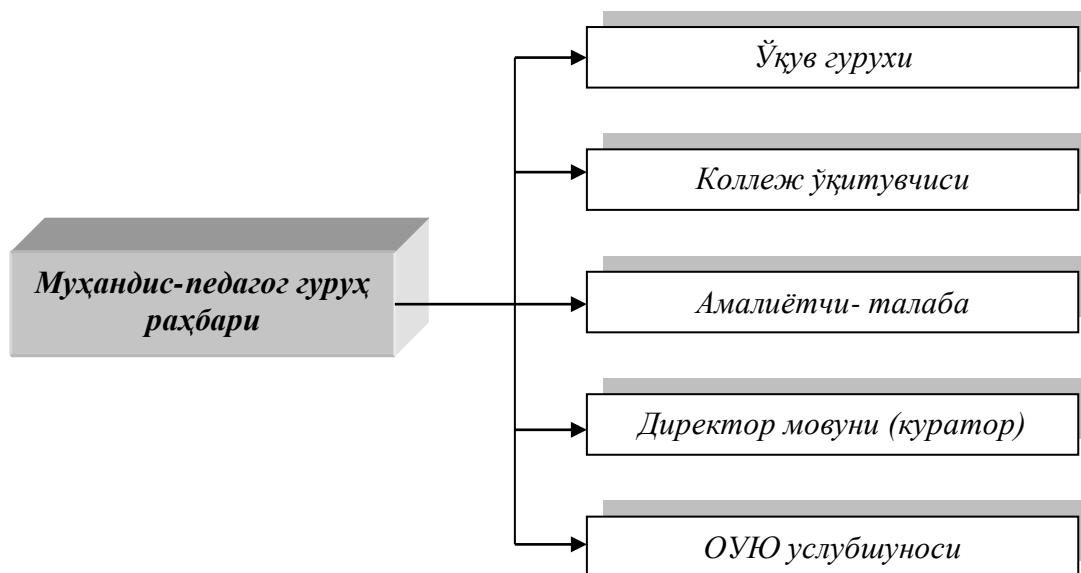
5. Услубчи, гуруҳ раҳбари, ўқитувчи ва муҳандис-педагоглар томонидан иш режаларини тасдиқлаш, кундаликнинг барча бўлимлари бўйича режалаштирилган тадбирларни ўтказиш.

6. Биринчи мустақил дарсга тайёргарлик.

7. Биринчи дарс конспектини ўқитувчи томонидан тасдиқланиши.

8. Биринчи танишув ҳафтасининг натижасига бағишлаб ўтказиладиган мажлисда қатнашиш.

Муҳандис-педагог, гуруҳ раҳбари, директор муовини, услубшунос ва амалиётчи талаба билан қуйидаги мазмунда узвий алоқани ҳамкорликда фаолиятларини ташкил қиладилар ва амалиётни қуйидаги босқичларда амалга оширадилар.

5-расм. Муҳандис-педагог, гуруҳ раҳбарининг коммуникатив алоқа схемаси.

1. Амалиётчи-талаба билан танишиш

2. Амалиётчи-талабаларни ўқув гуруҳи, ҳар бир ўқувчи шахсининг индивидуал хусусиятлари, гуруҳ ўқувчиларининг шахсий ҳужжатлари билан таништириш.

3. Гуруҳ маънавий-тарбиявий иш режаси билан амалиётчи-талабани таништириш.

4. Гуруҳ билан амалиётчи-талабанинг алоқасини яхшилашга кўмаклашиш, талабалар билан назарий ва ишлаб чиқариш таълими дарсларини кузатишда биргаликда қатнашиш.

5. Гуруҳда дарсдан ташқари ўтказиладиган тарбиявий ташкилий тадбирларга амалиётчи-талабаларни бириктириш.

6. Тарбиявий ишлар бўйича режалаштирилган ҳужжатларни тузишда амалиётчи-талабаларга амалий ёрдам кўрсатиш.

7. Биринчи ҳафта даврида килинган ишлар натижасига бағишланган йиғилишда қатнашиш.

1.2. Амалиёт даврида тарбиявий ишларни ўтказишда педагогик раҳбарлик

Ўзбекистонда мустақиллик тантанаси туфайли таълим-тарбия тизимида туб ўзгаришлар юз бермоқда. Миллий кадриятларни тиклаш, миллий маънавиятни юксалтириш, айниқса, шарқона одоб-ахлоқ анъаналарига эътиборни кучайтириш шулар жумласидандир. Ўлкамизда буюк режалар, бунёдкорлик ишлари, ақл-идрок, сабр-қаноат билан, тарихий анъаналаримиз тажрибасини ҳисобга олган ҳолда қадам-бақадам амалга оширилмоқда.

Олий ўқув юртидан касб-ҳунар коллежларига педагогик амалиёт ўтиш учун келаётган ҳар бир талаба қуйида келтирилган академик лицей ва касб-ҳунар коллежларида ўтказиладиган ритуаллар тизими (3) билан таниш бўлиши ва шу асосида тарбиявий ишларини амалга ошириши мақсадга мувофиқдир:

- Ўзбекистон Республикасининг давлат мадҳияси;
- Ўзбекистон Республикасининг давлат байроғи;
- Ўзбекистон Республикасининг давлат герби;
- Мустақил Ўзбекистон биринчи курс талабасининг тантанали қасамёди;
- Академик лицей ва касб-ҳунар коллежи ўқувчисининг қасамёди;

- Академик лицей ва касб-ҳунар коллежига қабул қилиш маросими;
- «Мустақиллик куни», «Билимлар куни» ва ўқув йили бошланишининг тантанали очилиш ритуали;
- Ўқувчиларни курсдан-курсга ўтказиш маросими;
- Ўқув юртини тамомлашга бағишланган маросим;
- Ҳафта навбатчилигини ўтказиш тадбирлари;
- Касб-ҳунар коллежида иш ва ўқиш кунининг бошланиш тартиби.

Ўқувчилар тарбиявий ишини ташкил этиш ва улар ижтимоий-сиёсий амалиётини такомиллаштириш бўйича билимлар ва кўникмалар билан қуроллантириш, мутахассисликлар педагогик амалиёти дастурининг органик таркибий қисмидир. Ўқувчилар билан кўп қиррали тарбиявий ишларини бажариш бўлғуси муҳандис-ўқитувчиларни тайёрлаш, унинг мазмуни ва сифат йўналишини курсдан-курсга босқичма-босқич, ижтимоий-сиёсий амалиётга уйғунлашган ҳолда мақсадга мувофиқ ва мунтазам равишда амалга оширади.

Ҳозирги босқичда касбий-техника мактаби нафақат ўқувчиларнинг касбий тайёргарликка эга бўлишини ташкил этиши, балки тенг ва тўлақонли меъёردа тарбиявий вазифани адо этиши, ёшларнинг маънавий ривожини яъни, баркамол авлодни шакллантиришни таъминлаши лозим. Бундан келиб чиқадиган ҳулоса шуки, касбий педагогик тайёргарлик талабаларнинг педагогик амалиёт даврида ёшларнинг ғоявий-ахлоқий мураббийлари даражасида тайёрлашдан иборат олийжаноб мақсадни бажаришдек долзарб ва зарурий масаладир.

Педагогик назария билан педагогик амалиётнинг ўзаро алоқадорлигини таъминлаш, назарияни талабаларнинг шахсий тажрибаси билан узвий боғлаш, уларнинг касб-ҳунар коллежлари ўқувчилари билан олиб бориладиган тарбиявий ишда бевосита иштирок этишлари жараёнида амалга оширилади. Ўтказилган педагогик тадқиқотлар шундан далолат берадики, муҳандис-ўқитувчининг амалий профессионал шаклланишида кўпгина жиддий синовларга, уларнинг тарбиявий соҳа билан боғлиқ бўлган педагогик мувофиқлиги хусусияти ва қирралари тортилади. Касб-ҳунар коллежлари ўқитувчиларининг педагогик иш фаолияти таҳлили шуни кўрсатадики, муҳандис-ўқитувчининг меҳнати юқори даражадаги мобиллиги, ўта мураккаблиги ва кўпқирралиги билан ажралиб турган ҳолда ундан нафақат чуқур ва ҳар томонлама илмий ва касбий билимларни, қобилият ва

кўникмаларни, балки юксак ахлоқий сиёсий сифатларни, ғоявий чиникканликни, кучли иродани, педагогик иррудицияни, фактни ва психологик интуицияни ҳам талаб қилади.

Талабаларда бундай педагогик сифатларни шакллантириш педагогик ва ижтимоий-сиёсий амалиёт жараёнида алоҳида аҳамият касб этади. Ижтимоий-педагогик амалиётнинг асосий вазифаси усмирлар ва ёшлар жамоаларининг касбий-педагогик билимларини ва амалиётни ташкил этиш борасида орттирган тажриба ва фаолиятини кенгайтиришдан иборатдир. Бу амалиёт 3 характерли босқичдан ташкил топган:

Биринчи босқич – пропедевтик, булғуси муҳандис-ўқитувчининг ижтимоий-педагогик фаолиятига нисбатан касбий ориентацияси (мувофиқлашуви) ва мослашуви (адаптацияси) босқичидир. Бу ерда бўлғуси фаолиятга дахлдор юксак ғоявий ахлоқий асослар пойдевори яратилади, педагогик профориентация амалга оширилади. «Мутахассисликка кириш» курси бўйича машғулотларда факултетнинг етакчи олиму - педагоглари талабалар олдида педагогнинг жамиятдаги роли, бурчи ва миссияси тушунчасини сингдирадилар. Муҳандис-ўқитувчи шахсига нисбатан ва ёшлар мураббияси сифатидаги талабларни шакллантирадилар.

Иккинчи босқич – талабаларнинг ижтимоий-педагогик фаолияти тубдан кенгайди. Бу нафақат педагогик фанларни мунтазам ўрганиш билан боғлиқ, балки талабаларни касб-ҳунар коллежларини реал, жонли ўқув тарбиявий жараёнига фаол киришиб кетганликлари сезиларли даражада кўзга ташланишини ҳам англатади. Талабалар етакчи ўқитувчилар ва муҳандис-педагоглар дарсларида қатнашадилар, фан бўйича лаборатория, амалий машғулотлари дастурига мувофиқ ишларни бажарадилар, муҳандис-педагог ва гуруҳ раҳбарлари режаси бўйича алоҳида тадбирларни тайёрлаш ва ўтказишда бевосита ёрдам берадилар.

Учинчи босқич – шу билан характерланадики, педагогик амалиёт талабаларнинг бўлажак касбий фаолияти реал шароитларда ўтказилади. 3-4-курсларида педагогик амалиётини ўтказишда улар ўқувчилар билан тарбиявий ишлар спецификацияси (ўзига хослиги)ни англайдилар, педагогик технологияни ўзлаштирадилар ёки эгаллайдилар, бўлажак ёш ишчи шарафи туйғусини шакллантиришга ўрганадилар, ўзларига топширилган иш учун юксак масъулият ва жавобгарлик, фуқаролик бурчи ва маънавий етукликни ҳис қила бошлайдилар.

Педагогик амалиёт жараёнида талабаларнинг психологик тайёргарлигини такомиллаштириш.

Олий ўқув юртлари «Касб таълими (бакалаврият таълим йўналишлари бўйича) талабаларининг касбий тайёргарлиги тизимида психологик таълим кенг ўрин эгаллайди. Психология бўлими муҳандис-ўқитувчига педагогик фаолият, қонунлар, тамойиллар, ўқув методлари ва ўқувчилар ёш ва индивидуал хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда тарбиянинг ижтимоий моҳиятини чуқурроқ тушунишга ёрдам беради. Бу бўлғуси педагогни ўқувчилар психологик фаолиятининг хусусиятларини тушунишга ўргатишни тақозо этади, шахс ривожини кузатиш эса тўғри педагогик хулосалар чиқариш имконини беради. Бундан ташқари педагогик амалиёт талабанинг келгусида педагогик фаолиятга муносиблигини реал баҳолаш имконини беради. Бундай вазифанинг психологик аспектларини тадқиқот қилиш ва асослаш шунинг учун зарурки, касб таълими йўналишининг битирувчиси ўз устида ишлаши учун зарур бўлган шахсий сифатларни ўзида тарбиялашнинг асосий йўналишларини билиши шарт.

Амалиётчилар учун психологиядан топшириқлар

Педагогик амалиёт ўтиш даврида талаба психология фанидан ўқув ва мустақил ишлар жараёнида психология курсидан олган билимларини қайта тиклайди ва педагогик фаолиятда қўллайди.

Педагогик амалиёт давомида талаба психология фанидан қуйидаги вазифаларни бажариши ва уларни ҳисоботда акс эттириши лозим:

- битта ижобий хулққа эга ўқувчини психологик ва педагогик жиҳатдан ўрганиш, у ўқиётган (ўқув гуруҳи) ва яшаётган (оиласи, дўстлари) муҳит билан яқиндан танишиш ва унга психологик-педагогик тавсифнома ёзиш;
- битта салбий хулққа эга ўқувчини психологик ва педагогик жиҳатдан ўрганиш, у ўқиётган (ўқув гуруҳи) ва яшаётган (оиласи, дўстлари) муҳит билан яқиндан танишиш ва унга психологик-педагогик тавсифнома ёзиш;
- танлаб олинган ўқувчи шахсини ўрганиш методикаларини танлаш, ўтказиш ва натижаларини ҳисоботга киритиш (масалан, «Темпера-

мент паспорти», «Дифференциал-диагностик сўровнома» ва бошқалар);

- ўқувчилар гуруҳи, унинг ички тузилиши, ўқувчилар орасидаги муносабатларни ўрганиш ва унга психологик-педагогик тавсифнома ёзиш;
- ўқувчилар гуруҳининг ички тузилишини ўрганиш учун «Социометрик сўров» методикасини қўллаш ва натижаларини тўлиқ ҳисоботда акс эттириш.

Бу топшириқларни бажариш давомида талаба психологиядан олган назарий билимларни амалиёт билан боғлаши, гуруҳдаги индивидуал ёрдамга муҳтож ўқувчиларни аниқлаши, гуруҳнинг ривожланганлик даражаси, унинг психологик хусусиятларини диагностика қилиши лозим. Олинган натижалар асосида ўқувчилар ва гуруҳ билан индивидуал ишлаш, гуруҳни бошқаришни такомиллаштириш ва таълим-тарбия жараёнини режалаштириш ҳамда бошқаришда фойдаланишни ўрганиши лозим.

Топшириқни бажариш учун талаба қуйидаги ишларни бажариши лозим:

- амалиёт бошланишида психология курсидан олган билимларни такрорлаш, тушунмаган муаммоларни психологиядан раҳбар ёрдамида ойдинлаштириш;
- танлаб олган иккита ўқувчини мунтазам равишда, дарс жараёнида, дарсдан бўш вақтларда, тарбиявий ишлар олиб бораётганда кузатиш;
- кузатилаётган ўқувчилар, уларнинг ўқитувчилари, гуруҳ раҳбари, ота-оналари билан суҳбатлар ўтказиш;
- ўқувчининг ҳаёт ва фаолияти акс эттирилган ҳужжатлар (таржимаи ҳол, гуруҳ журнали, дафтарлар ва ҳ.к.)ни таҳлил қилиш;
- ўқувчи билан махсус методлар (эксперимент, анкета, тест) ёрдамида ишлаш;
- дарс ва тарбиявий соат, дарсдан ташқари ишларни бажариш давомида гуруҳ фаолиятини кузатиш;
- гуруҳ раҳбари, гуруҳ сардори ва шу гуруҳ ўқувчилари билан суҳбатлашиш;
- психологик методикалар (социометрия) қўллаш орқали гуруҳни ўрганиш.

Барча маълумотларни амалиётчи махсус ишчи дафтарга қайд қилиб бориши шарт. Ёзувларнинг олиб борилиши психология фанидан услубшунос ўқитувчи томонидан назорат қилиб борилади. Амалиёт даврида тўпланган маълумотлар асосида талаба психология қисмига доир ҳисобот тайёрлайди.

Психологиядан топшириқни бажаришга қўйиладиган талаблар

1. Психологиядан топшириқлар алоҳида дафтарга ёзиб борилиши лозим.
2. Ишчи дафтарда ўтказилган барча ишлар (суҳбат, анкета, тест, ота-онаси билан суҳбат ва ҳ.к.) батафсил ва санаси билан баён қилиниши лозим.
3. Амалиёт бошида барча талабалар режа тузиб уни психология ўқитувчисига тасдиқлатади.
4. Ёзилган психологик-педагогик тавсифномада ўқувчи ва гуруҳнинг психологик хусусиятлари батафсил, мисоллар ёрдамида очиб берилиши лозим.
5. Тавсифнома умумий гаплардан (масалан: хотираси яхши, интизоми ўртача, нутқи яхши, ўқиши яхши, гуруҳнинг жипслиги яхши ...) иборат бўлиб қолмаслиги лозим.
6. Тавсифномада албатта хулоса ва педагогик тавсиялар бўлиши лозим.
7. Психологик-педагогик тавсифноманинг охирида амалиётчи -талаба томонидан ўрганилган ўқувчининг гуруҳ раҳбари ва психологиядан методист - ўқитувчининг имзоси бўлиши шарт.

Ўқувчи шахси ва ўқувчилар гуруҳини ўрганиш бўйича топшириқларни бажаришнинг тахминий тақсимланиши

Биринчи ҳафта. Ўқувчилар гуруҳи билан яқиндан танишиш. Гуруҳ ҳақида умумий маълумотлар йиғиш. Ўрганиш учун икки ўқувчини танлаш. Уларнинг ўзи ва оилавий аҳволи ҳақида маълумотлар тўплаш.

Иккинчи ҳафта. Танланган иккита ўқувчининг оилавий шароитини, уларнинг ўқувчилар гуруҳидаги ўрни, мавқеи, бошқалар билан ўзаро муносабатларини, ўқишга бўлган муносабатини, ўзлаштиришини ўрганиш. Гуруҳ фаолларининг ишини ўрганиш ва таҳлил қилиш. Ўқувчини ўрганиш бўйича қўлланиладиган методикалардан фойдаланиб, психологик материаллар тўплаш.

Учинчи ҳафта. Танланган иккита ўқувчини ўрганиш бўйича ишларни тугаллаш ва улар билан индивидуал режа ва тавсиялар ишлаб чиқиш. Ўқувчилар гуруҳини ўрганиш учун социометрик сўров ўтказиш ва унинг натижаларини таҳлил қилишга киришиш. Олинган натижаларни гуруҳ раҳбари билан мувофиқлаштириш.

Тўртинчи ҳафта. Танланган иккита ўқувчи билан индивидуал ишлаш, уларнинг хулқ-атвориغا таъсир қилувчи педагогик усулларни қўллаш. Гуруҳнинг ички тузилишини ўрганишни (социометрияни) яқунлаш. Натижаларни суҳбатлар ва кузатишлар орқали текшириб қўриш. Барча маълумотларни тўплаш ва психологик - педагогик тавсифномаларни ёзишни тугаллаш ҳамда гуруҳ раҳбари билан мувофиқлаштириш.

Ўқувчи шахсини ўрганиш учун қуйидаги психологик методлардан фойдаланиш тавсия қилинади.

1. Темперамент паспорти.
2. Хотира типларини ўрганиш методикалари.
3. Дикқатни ўрганиш методикалари.
4. Ишчи касбини танлаш мотивларини ўрганиш методикаси.
5. Дифференциал-диагностик сўровнома (Е.А.Климов).
6. Шахснинг ўз-ўзини баҳолашини ўрганиш методикаси.

Талабаларнинг педагогик амалиёт даврида бажарадиган услубий ва илмий ишларига раҳбарлик.

Педагогик фаолиятга доир билим, кўникма ва малакаларнинг шаклланиши учун қулай имкониятлар амалиёт даврида яратилади. Биринчидан ўқув ва тарбиявий вазифаларни ўрганиш, режалаштириш ва амалга ошириш аниқ бўлиши, иккинчидан узоқ вақт давомида касб-ҳунар коллежлари етакчи ўқитувчилар тажрибаларини ўрганиш ва умумлаштириш ҳамда малакали мутахассислар бошчилигида уни назарий амалга оширилади, учинчидан ўқитишнинг янада самарали шакллари, услуби, воситалари шахсий тажрибада текширилади, бу эса турли хил вариантларда тажриба, кузатиш, солиштириш ва таҳлил қилишни, яъни тажриба изланув ишини олиб боришни талаб қилади.

Талабалар услубий ишларининг режаси амалиётчининг диққати касб-хунар коллежида олиб бориладиган жамоавий ва индивидуал услубий ишларнинг ўзаро боғлиқлигини аниқлашга қаратилган бўлиши лозим.

Амалиётчи-талабанинг индивидуал услубий иши қуйидагилардан ташкил топган: истиқбол - мавзуий режа (мавзуий - таквим), дарсларнинг режа - конспектлари (машғулотларнинг технологик карталари), фаннинг ўқув дастуридаги алоҳида мавзуларнинг услубий ишланмалари; ўқув техника воситаларини, плакатлар, макетлар ва ҳоказоларнинг дидактик имкониятларини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқариш ва тайёрлаш; ўқитувчилар ва ўзларининг ҳамкасб амалиётчилари дарсларига кириш ва таҳлил қилиш ва бошқалар. Услубий ишларнинг бу шакллари талабаларнинг илмий - педагогик дунёқарашларини кенгайтиради. Шундай қилиб амалиёт давридаги услубий ва илмий - педагогик ишларнинг режаси тахминан қуйидагилардан ташкил топади:

1. Коллеждаги услубий ишларнинг ташкил этилиши билан танишиш ва уни ўрганиш.

2. Коллежда фаолият кўрсатаётган педагогик кенгаш, услубий комиссия ва бошқа услубий органларнинг ишида иштирок этиш.

3. Талабаларнинг инструкторив - услубий йиғинлари, семинарлари, махсус курслари ва бошқаларида қатнашиш.

4. Амалиёт даврида ўқув мавзуларининг мавзуий режалари ва жорий дарс режаларини тузиш.

5. Фанлар дастурларининг алоҳида мавзулари бўйича қўлланмалар ишлаб чиқариш, комплекс услубий таъминотли дарс папкаларини тузиш, ўқитиш воситаларини тайёрлаш ва бошқалар.

6. Илғор педагоглар фаолиятини ўрганиш.

7. Илмий тадқиқот ишлари.

8. Амалиётчи ўзининг педагогик фаолият натижаларининг назарий асослари бўлмиш якуний ҳисоботини ёзади.

Режа топшириқ талабага амалиётнинг 1-куни берилади. Режа амалиётнинг 1-чи (танишув) ҳафтасининг охирида қисмларга ажратилган ҳолда услубшунос, ўқитувчи ва амалиётчи ҳамкорликдаги иши натижасида педагогика ва психология ўқитувчиларининг маслаҳатларини ҳисобга олиб аниқлаштирилади. Кейинги ҳафталарда айниқса биринчи ўқув машқларига тайёрланиш ва ўтказиш даврида услубий иш талабаларнинг кўп вақтини

олади. Шунинг учун услубий раҳбарликни олиб боровчи ўқитувчи назорати орқали, талаба томонидан уларнинг бажарилишига, эришиши лозим.

Асосий эътиборини талабаларнинг фанлар бўйича ўқитиш шакллари ва услубларини такомиллаштиришга қаратилган услубий комиссияларнинг ишида қатнашишига, уларнинг малакаси ва педагогик маҳоратини ошириш мақсадида ўқитувчи ва муҳандис - педагогларнинг услубий ёрдамларини ташкил қилишга қаратиш лозим. Шу нуқтаи назардан амалиётчилар учун педагогик кабинетда мавжуд бўлган ўқув - услубий материалларни, яъни очик дарслар бўйича қайта ишланган материаллар (режалар ва конспектлар, дарсларнинг таҳлили баёнлари, услубий кўрсатмалар ва хулосалар), ўқув дастуридаги алоҳида мавзуларнинг услубий ишланмалари, фан ва техниканинг турли соҳаларида (технология, педагогика, психология) эришилган замонавий ютуқларга доир материалларнинг мавжудлиги бу фанларга қайта қизиқишни уйғотади. Услубий билимлар, малакалар ва кўникмаларни шакллантиришда талабаларнинг услубий семинарлари катта аҳамиятга эга. Уларнинг мавзуси касб-ҳунар коллежида олиб бориладиган услубий ишларнинг асосий йўналишларини эътиборга олиши лозим. Талабалар услубий семинарларда қатнашиши, ўқитиш ва тарбиялаш назариясининг амалиёт билан боғлиқлигини очиш имконини беради. Семинарларнинг мавзулари ва муддатлари базавий ўқув юрти услубий комиссияси билан келишилади. Педагогик амалиёт даврида 3-4та семинар ўтказиш мақсадга мувофиқдир.

III-курс талабаларининг педагогик амалиёт давридаги услубий семинарларининг тахминий мавзуси.

1. Гуруҳ ўқувчилари ва жамоасини ўрганиш услуби ва уларнинг дастлабки тавсифлари.
2. Ўқувчилар билан дарсдан ташқари тарбиявий ишни режалаштириш (муҳандис-педагоглар ва гуруҳ раҳбарлари билан ҳамкорликда).
3. Ўқувчиларнинг дарсда билим ва малакаларини текшириш ва баҳолаш услуби.
4. Ўқувчиларга дарсда ва дарсдан ташқари ишларда индивидуал ёндашиш (ўқитувчилар, гуруҳ раҳбари, талабаларнинг чиқиши).
5. Турли хил ўқув-тарбиявий ишларни ўтказиш услуби (талабаларнинг дарс ва тарбиявий ишларга тайёрлаш ва ўтказиш, ўқувчиларнинг дарсда

мустақил ишлашини ташкил қилиш ва хоказо тўғрисида талабаларнинг ахбороти).

6. Дарсларни кузатиш ва таҳлил қилиш услуби.

IV-курс талабаларининг педагогик амалиёт давридаги услубий семинарларнинг тахминий мавзулари

1. Ўқувчилар ўзлаштиришларида мавзуй режалаштириш ва унинг роли.

2. Гуруҳ раҳбарининг тарбиявий ишларини режалаштириш.

3. Дарсда ўқувчиларнинг билими ва савиясини текшириш ҳамда баҳолаш.

4. Ўқувчиларнинг дарсда ва дарсдан ташқари ишларида билим олишга қизиқишларини ривожлантириш.

5. Ўқувчиларнинг касбга йўналишлари бўйича ишларнинг мажмуаси.

6. Ўқитиш ва тарбия ишларида замонавий ўқитишнинг техник воситаларини қўллаш.

Тақвимий - мавзуй режани тузишда талабалар мавзунинг мазмунини аниқлайдилар, шакллантириладиган билимлар, малакалар ва кўникмаларнинг даражасини белгилайдилар, мавзуларни ўрганиш кетма-кетлиги тўғрисидаги масалаларни ҳал қиладилар, мавзу материалларини дарс бўйича тақсимлайдилар, фанлараро боғлиқликни аниқлайдилар ва ўқитишнинг самарали ташкил этиш шакллари, услублари ва воситаларини танлайдилар.

Дарс режасини тузишда талабалар дарснинг ҳар бир қисмини аниқлайдилар, ўқитиш воситаларини танлайдилар ва зарур бўлганда уларни ишлаб чиқадилар, дарснинг ҳар бир қисмининг услубини, ўқувчилар билан сўров ўтказиш, машғулотни мустаҳкамлаш ва хоказоларни ўйлаб чиқадилар.

1.3. Педагогик амалиётнинг таркиби ва уни олиб бориш бўйича методик тавсиялар

Педагогик амалиётнинг мақсади

«Касб таълими» йўналиши бўйича таълим олаётган талабаларнинг биринчи ва иккинчи педагогик амалиёти ўқув режасига кўра тўрт ва беш ҳафта давом этади.

Талабалар ўқув - тарбия амалиётини касб - ҳунар коллежларида ўтадилар. Бу амалиёт талабаларнинг муваққил ишлаш қобилиятини ривожлантириш, педагогик фаолият билан амалда яқиндан танишишга йўналтирилган.

Педагогик амалиётнинг мақсади бўлиб қуйидагилар хизмат қилади:

- институтда олинган билимларни ўқув - тарбиявий, илмий-текшириш ва методик ишда қўлланилиши билан танишиш;
- мутахассисликка доир фанлардан дарс бериш тажрибасини ўрганиш;
- битирув малакавий ишини бажариш ва давлат аттестациясига амалий тайёргарлик кўриш;
- ўқувчилар психологиясини ўрганиш тажрибасини ошириш.

Педагогик амалиётнинг асосий вазифалари

1. Гуруҳ раҳбари, муҳандис-педагог тарбиявий ишларининг шакли ва услублари билан кенг танишиш, ўқув гуруҳида турли тарбиявий тадбирларни ўтказиш тажрибасининг йиғилиши.

2. Замонавий педагогика ва услубиётнинг ютуқларини қўллаган ҳолда турли хил ўқув машғулотларини ўтказишга доир, бошланғич кўникма ва малакаларини ҳосил қилиш.

3. Илмий текшириш ишларининг кўникма ва малакаларини шакллантириш.

4. Мавжуд норматив ва тавсияномаларга асосланган ҳолда турли хил ўқув - услубий ҳужжатларни тузиш ва кўникмаларини ҳосил қилиш.

Педагогик амалиёт объектлари

Олий таълимнинг Давлат таълим стандарти 5111000 – Касб таълими (бакалаврият таълим йўналишлари бўйича) бакалаврларнинг тайёргарлик даражаси ва зарурий билимлар мазмунига қўйиладиган талабларида касб фаолиятининг объектларига касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейлар киритилган.

Касбий фаолият турлари асосан ўқитувчилик ва ўқув-услубий соҳага қаратилган бўлиб, касб - ҳунар коллежлари ва академик лицейларда тасдиқланган ўқув дастури асосида умумихтисослик, ихтисослик фанларидан ўқитувчилик фаолиятини бажаради. Шу муносабат билан амалиёт объектларининг мослигини ўрганилиши ва чуқур таҳлил қилиниши мақсадга мувофиқдир. Талабаларнинг институтда олган назарий билимларини амалиётда, яъни мутахассисликларга мос ҳолда жиҳозланган касб - ҳунар коллежи лабораторияларида ўтказилиши бакалаврларни тайёрлаш (касб -

хунар коллежларининг бўлажак ўқитувчиларининг сифатини), ўқитувчилар таркибини тайёрлаш сифатини янада оширишга олиб келади.

Амалиёт объектларини ўрганишда Бухоро озиқ-овқат ва енгил саноат технологияси институтининг Касб таълими (бакалавриат таълим йўналишлари) 3-4 курс талабалари таркибидан келиб чиқиб, Бухоро вилоятида жойлашган касб-хунар коллежлари мисолида таҳлил қилиб чиқилди ва у 11-иловада келтирилган. Масалан: таҳлилдан кўриниб турибдики, Касб таълими (Электроэнергетика) таълим йўналиши талабаларини 12та, Касб таълими (Бинолар ва иншоотлар қурилиши) таълим йўналиши талабаларини 12та касб-хунар коллежларига, Касб таълими (Транспорт воситаларини ишлатиш ва таъмирлаш) таълим йўналиши талабаларини 24та, Касб таълими (Информатика ва ахборот технологиялари) таълим йўналиши талабаларини 35та касб-хунар коллежларига педагогик амалиётга йўналтириш мумкин. Талабалар тақсимоти албатта амалиёт ўтиладиган касб-хунар коллежларида ушбу мутахассисликларда таълим олаётган ўқувчилар сони ва амалиёт шартномалари асосида амалга оширилади.

Олий таълим муассасаларига тегишли таълим йўналишлари бўйича кадрлар тайёрлаётган шаҳар ва вилоят академик лицейлари, касб-хунар коллежларини амалиёт объектлари сифатида танлашлари мақсадга мувофиқдир.

Амалиётни ташкил қилиш ва ўтказиш.

Педагогик амалиёт жараёнида талабалар ўқитувчининг асосий ишини бажарадилар, гуруҳ раҳбарига ёрдамчи бўлиб хизмат қиладилар, ўқув муассасининг ҳамма ўқув услубий ва ташкилий услубий ишларида тўлиқ қатнашадилар, психологик - педагогик кузатиш ва текширув ишларини олиб борадилар, жамоанинг объектив ишида қатнашадилар (амалиёт дастури ва ўқув муассаси маъмуриятининг кўрсатмасига асосан).

Ўқув ва тарбиявий ишлар билан таништириш мақсадида амалиётчи-талаба ўқув гуруҳига бирикитилади. Ёрдамчи раҳбар сифатида ҳар бир талабага қуйидаги мутахассис услубчилар бирикитилади:

- а) институтнинг ўқитувчи-услубчиси, педагогикадан, психологиядан ўқитувчи;
- б) фан ўқитувчиси (касб-хунар коллежидан);
- в) талаба бирикитиладиган гуруҳнинг раҳбари, куратори;
- г) касб-хунар коллежининг муҳандис-педагоги.

Педагогик амалиётнинг умумий раҳбарлари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

а) институтдан – факултет декани (талабаларнинг қайси коллежга боришини, уларнинг тақсимланишини аниқлайди, шунинг билан бирга услубчи ва талабаларнинг ишларини назорат қилиб боради);

б) коллеж директори ёки унинг ўринбосари (талабаларни коллеж бўйича гуруҳларга тақсимлайди, уларга раҳбарлик қилувчи услубшуносларни тайинлайди, талабаларнинг иш фаолияти ва интизомини назорат қилиб боради).

Амалиётни ўтказишнинг асосий босқичлари

Амалиётнинг биринчи ҳафтаси талабалар учун мослашиш ҳафтаси бўлиб ҳисобланади. Талаба ўқув юрти, унинг анъаналари, педагогик коллектив билан танишади. Маъмурият ва ўқитувчилар томонидан талабалар бажариши лозим бўлган топшириқлар ва вазифалар белгиланади.

Биринчи ҳафта давомида талаба ўзига бириктирилган ўқув гуруҳи билан танишади. Ўқитувчи ва муҳандис-педагогнинг иш дастурларини ўрганади ва уларнинг дарсларига қатнашиб таҳлил қилади. Кузатиш ва таҳлиллар қисқа хулосалар шаклида кундаликда ёзиб борилади. Шу давр ичида талаба ўзига бириктирилган раҳбар - услубчилар ёрдамида амалиёт жараёнида бажарадиган ишларининг режасини тузади ва тасдиқлатади.

Барча ҳисобот учун зарурий ҳужжатлар биринчи кундан бошлаб тайёрлаб борилиши лозим.

Амалиётнинг охириги ҳафтаси давомида амалиётчи талаба ўзининг индивидуал иш режаси бўйича бажарган ишларига яқун яшашга киришади ва ҳужжатларни расмийлаштиради. II-педагогик амалиёт давомида талаба ҳар ҳафтада 3-4 соат, жами бўлиб 14-18 соат дарс ўтказишлари шарт.

Амалиётчи талабанинг ишини текшириш ва назорат қилиб бориш коллеж ва институт томонидан бириктирилган раҳбарлар зиммасига юклатилади. Амалиёт давомида ҳар бир коллеж ёки академик лицейда талабалар орасидан сардор тайинланади. Унинг зиммасига талабаларнинг давоматини олиб бориш, талабалар бурчагини ташкил қилиш (услубшунос - ўқитувчи билан ҳамкорликда) юклатилади.

Амалиёт давомида олиб бориладиган тарбиявий ишлар мазмуни

Талаба ўқув ишлари (амалий ва назарий машғулотлар)ни олиб борар экан, у тарбиячи вазифасини ҳам бажаради ва тарбиявий ишларда фаол

катнашади. Амалиётчи - талаба гуруҳ раҳбари сифатида сиёсий, ахлоқий, меҳнат, иқтисодий, эстетик, жисмоний ва экологик муаммолар бўйича дарсдан ташқари тарбиявий ишларни режалаштиради ва ташкил қилади. Амалиётчи тарбиявий ишларни ўқувчилар гуруҳининг ривожланганлик даражаси ва уларнинг ёш ва индивидуал хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда олиб боради, шунга мувофиқ ҳолда турли тарбия методлари ва уларнинг шакллари қўллаиди.

Иккинчи педагогик амалиётнинг хусусияти шундан иборатки, бунда талабалар «ўқитувчи - тарбиячи» сифатида касбий фаолиятнинг реал муаммолари доирасига киритилади, «ўқитувчи - тарбиячи» ишларининг реал мазмуни ва ҳажми билан таништирилади.

Амалиётчи - талабанинг коллежда тарбиявий ишлар бўйича асосий вазибалари қуйидагилардан иборат:

Биринчи ҳафта:

- 1.1. Гуруҳ раҳбари (муҳандис - педагог)нинг тарбиявий ишлар режасини ўрганиш;
- 1.2. Ўқувчилар гуруҳини ўрганиш;
- 1.3. Ўқувчилар жамоаси билан тарбиявий иш масаласини аниқлаш;
- 1.4. Жамоа билан белгиланган тадбирларни танлаш.

Иккинчи ва кейинги ҳафталар:

- 2.1. Гуруҳ жамоаси билан ишлаш;
- 2.2. Гуруҳ раҳбари, муҳандис-педагог билан доимий ҳамкорликда бўлиш;
- 2.3. Ўқувчиларни тарбиялашда жамоатчиликни жалб қилиш;
- 2.4. Ўқувчилар иштирокида турли тадбирлар ўтказиш (суҳбат, баҳс, анжуман, гуруҳ мажлиси ва бошқ.);
- 2.5. Гуруҳ ўқувчиларининг ота-оналари билан ишлаш:
 - амалиётчи талаба томонидан ўқувчиларнинг оилада тарбияланишининг аниқ шарт - шароитларини ўрганиш;
 - гуруҳда ота - оналар мажлисини ўтказиш;
 - ота - оналар ўқувини ўтказиш.

Амалиёт жараёнида талаба гуруҳ раҳбари сифатида тарбиявий ишларни ташкил қилишга доир қуйидаги амалий топшириқларни олади:

- гуруҳ раҳбари иши билан танишиш, ўқувчилар жамоасини ўрганиш;

- ўқитувчи ва муҳандис - педагогга гуруҳ билан ишлашда ёрдам бериш;
- 1-2 тарбиявий тадбирларни мустақил тайёрлаш ва ўтказиш.

Тарбиявий тадбирларни ўтказишда ҳамма талабалар қатнашишлари шарт. Тарбиявий ишда амалиётчи - талаба унинг мавзуси, мақсади, тарбиявий аҳамиятини ва унинг ўрнини очиқ беради. Қатнашган талабалар ўтказилган машғулотни таҳлил қилиб, унинг ижобий ва салбий томонларини ёритиб берадилар.

Ҳисоботга қуйидаги тарбиявий ишлар киритилиши лозим:

1. Иккита тарбиявий соат сценарийси;
2. Битта гуруҳ йиғилиш баёни;
3. Бир йиллик тарбиявий ишлар режаси (муҳандис - педагог, гуруҳ раҳбарининг 6 ойлик иш режасидан фойдаланиши лозим);
4. Муҳандис - педагог томонидан тасдиқланган кундалик;
5. Иккита тарбиявий соат таҳлили (4-иловага қаранг);
6. Альбом (унда амалиёт даврида килинган ишлар натижалари ўз аксини топиши шарт).

Амалиётчининг ўқув ишларига тайёрланиши

Амалиётчи биринчи ҳафта давомида коллеж ва унинг иш тизими, бириктирилган ўқув гуруҳи билан танишади. Шу билан бир қаторда ўқув гуруҳининг дарсларига кириб, ўқитувчиларнинг дарсларини таҳлил қилади. Гуруҳ раҳбари билан биргаликда бутун амалиёт даврида қилинадиган индивидуал ишлар режасини тузади. Амалиёт раҳбарларидан амалиёт даврида бажариши лозим бўлган топшириқларни олади.

Иккинчи ҳафтадан бошлаб талаба дарсларга тайёргарлик кўриб, уларни ўтказишни бошлайди. Талаба ҳар бир дарсга пухта тайёргарлик кўриши лозим.

Иккинчи педагогик амалиёт даврида талабалар биринчи кундан бошлаб қуйидаги фаолият турларини олиб борадилар:

1. Ўқув юртининг моддий-техник базаси ва талабага бириктирилган ўқитувчининг иш услуби ва тизими билан танишиш.
2. Ўқув режаси, дастури, тақвимий - мавзуй режа, технологик харита, махсус адабиётни таҳлил қилиш.

3. Муҳандис - педагогнинг режаси, бириктирилган ўқув гуруҳининг режаси билан танишиш.

4. Ўқув гуруҳи таркиби, уларнинг ўқишга қизиқиши, қобилиятлари билан танишиш.

5. Тажрибали ўқитувчи ва муҳандис-педагогларнинг дарсларига қатнашиб, уларни таҳлил қилиш.

6. Ўқитувчи ва муҳандис-педагог билан иш режасини тузиш ва тасдиқлаш.

7. Фан бўйича мустақил иш ўтказишга тайёргарлик кўриш.

8. Услубиётчи - ўқитувчилардан дарс ўтиш бўйича даврий равишда маслаҳатлар олиш. Ўтиладиган дарс конспекти услубиётчи - ўқитувчи томонидан тасдиқланиб, қўл қўйилиши лозим.

Амалиётчи - ўқитувчи ўқув жараёнида қўллаши лозим бўлган ҳолатлар:

- ўқитувчи ва талаба ўртасидаги муносабатларнинг ўзгариши (ҳамкорлик педагогикаси);

- фақат «қулоқ солиш» эмас, балки «иштирок этиш йўли орқали ўқитиш;

- фақат натижага эмас, балки жараёнга ҳам қараш;

- ўқитишнинг замонавий йўллари ва усулларининг кенг «репертуарига» эга бўлиш;

- эмпатия ва рефлексияни қўллаш;

- танқидий фикрлашни ривожлантириш усулларини қўллаш;

- шахсга йўналтирилган, гуманистик педагогикани ўзлаштириш ва унга амал қилиш;

- талабаларни ўқишга ундаш ва фаоллаштиришнинг замонавий усулларини қўллаш;

- аниқ машғулот ўтказиш жараёнида, жумладан яратиш ва изланиш, ижодий даражаларида ўқитишнинг замонавий технологиялари ва усулларини қўллашнинг хилма - хиллиги;

- ўқитиш натижаларини баҳолашнинг замонавий тизимини қўллашни намойиш қилиш.

Амалиётчининг услубий ва илмий- тадқиқот ишларида қатнашиши

Амалиётчи касб-ҳунар коллежи (академик лицей)нинг услубий ва илмий-тадқиқот ишларида қатнашиб, ўзида махсус кўникма ва малакаларни

шакллантириши ва ривожлантириши лозим. Услубий ва илмий-тадқиқот ишларига қуйидагилар киради:

- педагогик кенгаш, услубий, фан ва фанлараро комиссиялар ишлари билан танишиш ва уларнинг ишида қатнашиш;
- педагогик кабинет иши билан танишиш;
- кўргазмали қуроллар тайёрлаш;
- педагогик билимларни оммалаштиришда қатнашиш;
- илмий-техник анжуманларда маъруза қилиш;
- коллеж ретуаллари билан танишиш ва унга бевосита иштирок этиш.

Амалиётчилар учун гуруҳни ўрганиш бўйича топшириқлар

Гуруҳ жамоасини ўрганиш ва унга тавсиянома тузиш. Гуруҳ жамоасини ўрганиш учун қуйидагиларга эътибор бериш лозим:

- гуруҳга оид бўлган барча ҳужжатлар билан танишиш;
- дарс давомида ўқувчиларни ўқув ва тарбиявий фаолиятини кузатиб бориш;
- ўқувчиларни психологик нуқтаи-назардан ўрганиш учун психодиагностик усуллардан фойдаланиш;
- гуруҳда социометрия ўтказиш ва тавсифнома тузиш (7-илова)

Топшириқларни бажаришда талабалар умумий, ёш ва педагогик психологиядан олган назарий ҳамда амалий билимларини намоён қилишлари лозим.

Бунинг учун эса қуйидагиларни эътиборга олиш лозим:

1. Гуруҳни ўрганиш учун психологик усуллардан фойдаланиб, назарий билим асосида тавсифнома тузилиши лозим.
2. Тавсифнома тузишнинг тахминий схемасида кўрсатилган ҳар бир қисмга алоҳида жавоблар ёзиш талаб қилинади.
3. Тавсифнома тузишда, гуруҳ раҳбари ҳамда психологиядан ўқитувчи ёрдамида амалга оширилади.
4. Тавсифноманинг тўғри тузилиши ва гуруҳни тўғри ўрганилганлиги амалиётчи ва гуруҳ раҳбари имзоси билан тасдиқланиши шарт.

Психологиядан топшириқни бажариш босқичлари (тахминий схемаси)

1-хафта. Гуруҳ жамоаси ва раҳбари билан танишиш.

Гуруҳга оид ҳужжатлар билан ишлаш. Ўқувчиларни ўқиш ва ўқишдан ташқари ҳаётини кузатиш.

Қўлланиладиган метод: Кузатиш методи.

2-ҳафта. Ўқувчиларнинг ўзаро муносабатларини кузатиш.

Социометрия ўтказиш учун гуруҳ жамоасини тайёрлаш.

Қўлланиладиган метод: Кузатиш ва суҳбат методи.

3-ҳафта. Социометрия методини ўтказиш, олинган маълумотларни матрица жадвалига тушириш. Гуруҳ табақаларини аниқлаш. Гуруҳда йўлбошчилар, ажралиб қолган ўқувчиларни аниқлаш, гуруҳ жипслиги сифат ва сон жиҳатидан аниқлаб чиқиш.

Қўлланиладиган метод: Социометрия методи ва суҳбат (7-илова)

4-ҳафта. Олинган натижаларни қайта ишлаб изоҳлаб бериш, қийин бўлган ўқувчилар ҳақида гуруҳ раҳбарлари ва муҳандис-педагог билан суҳбат ўтказиш, психологиядан услубиётчи-ўқитувчи ёрдамида таҳлил қилиш. Қўлланиши мумкин бўлган тадбирий чоралар ёрдамида қўллансин. Баъзи бир кузатилиши қийин бўлган жараёнларни психодиагностик методлар ёрдамида текшириш.

Қўлланиладиган метод: Социометрия, анкета, суҳбат, тест методлари.

Гуруҳни ўрганиш ва унга психологик - педагогик тавсифнома тузишнинг тахминий схемаси.

1. Гуруҳнинг тарихий шаклланиши ташкил этилган вақти, мутахассислиги, улардан қизлар ва йигитлар, мактаб ҳамда ишлаб чиқаришдан келганлар сони, гуруҳ раҳбари ушбу гуруҳ билан қачондан бери шуғулланиб келяпти.

2. Фаолиятлар мазмуни ва характери.

2.1. Таълим: ўзлаштиришлар, ўқув малакалари, кўникма ва малакаларнинг шаклланиши. Айрим ўқувчилар ўзлаштиришлари устидан назорат, гуруҳ фаоллари, жамоатчи ҳамда спортчи ўқувчиларнинг дўстларига ёрдами, гуруҳ раҳбари ўқувчилар билан қандай иш олиб боради.

2.2. Гуруҳда интизомнинг ҳолати, ўқувчиларнинг хулқ-атвори. Гуруҳнинг дарсдан ташқари ҳаёти, жамоат топшириқларини бажариш, санъат, адабиёт ва коллеж ҳаётида ўқувчиларнинг ҳафта кунларига бағишланган эрталабки сафланишига қатнашиши. Ижтимоий фойдали меҳнатда уларнинг тутган ўрни. Айрим ўқувчиларнинг ўқиш ва ўқишдан ташқари фаолиятдан мисол келтиринг.

3. Гуруҳ, жамоаси ва унинг тузилиши.

3.1. Гуруҳ фаоллари ва ҳурмат қозонган йўлбошчиларга қисқача тавсиф беринг (уларнинг ўқишлари, гуруҳ ҳаётида тутган ўрни, обрўйи, ўқувчиларга муносабати ва коллеж ҳаётида тутган ўрни. Гуруҳда айрим ажралиб қолган ўқувчилар сони ва уларнинг гуруҳ билан, фаоллар билан муносабати). Ушбу кўрсатилган ўқувчиларга қисқача тавсиф беринг.

3.2. Гуруҳда ўзаро муносабатлар жипслик даражаси, гуруҳда ўзаро ёрдам даражаси ва ҳамкорлиги, гуруҳда кичик гуруҳларнинг сони ва миқдори, уларнинг ички тузилиши, қизлар ва йигитларнинг муносабати. Ушбу гуруҳлардаги ўзаро муносабатларнинг моҳиятини кўрсатинг.

3.3. Гуруҳ раҳбари ва муҳандис-педагогнинг жамоат ички ҳаётида тутган ўрни, обрўйи, таъсири, жамоанинг уларга бўлган муносабати. Гуруҳ раҳбари ва муҳандис-педагогнинг гуруҳга ва айрим ўқувчиларга таъсирини кўрсатиб беринг. Гуруҳда раҳбар ва ишлаб чиқариш устасининг коллеж ҳаётидаги ўрни.

4. Амалиётчи томонидан гуруҳда ўқувчиларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш ва жамоа ҳаёти учун қизиқиш хусусиятларини ошириш мақсадида олиб борган ишларининг мазмуни гуруҳ мажлиси, кечалар, учрашувлар, айрим ўқувчилар билан суҳбат, ўқитувчилар ва муҳандис-педагоглар билан суҳбат ва бошқалар.

4.1. Гуруҳ билан олиб бориши лозим бўладиган тарбиявий ишлар мазмуни ёки талаба-амалиётчининг гуруҳ ҳақида таклиф мулоҳазалари.

Топшириқни тўғри ва ўз муддатида бажариш учун талаба қуйидаги ишларни бажариши лозим:

а) психология курсидан олган билимларни такрорлаш, тушунмаган нарсаларни психологиядан услубшунос ёрдамида ойдинлаштириш;

б) танлаб олган иккита ўқувчини мунтазам равишда, дарс жараёнида, дарсдан бўш вақтларда, тарбиявий ишлар олиб бораётганда кузатиш;

в) кузатилаётган ўқувчилар, уларнинг ўқитувчилари, гуруҳ раҳбари, ота-оналари билан суҳбатлар ўтказиш;

г) ўқувчининг ҳаёт ва фаолияти акс эттирилган ҳужжатлар (таржимаи холи, гуруҳ журнали, дафтарлар ва ҳ.к.)ни таҳлил қилиш;

д) ўқувчи билан услублар махсус услублар (эксперимент, анкета, тест) ёрдамида ишлаш.

Барча маълумотларни ўқувчи махсус ишчи дафтарга қайд қилиб бориши шарт. Ёзувларнинг олиб борилиши психология фанидан услубий-ўқитувчи томонидан назорат қилиб борилади. Охириги ҳафтада тўпланган маълумотлар асосида талаба социометрия услуби билан гуруҳни ўрганади (7-иловага қаранг).

Педагогик амалиёт даврида талабаларни рейтинг тизимида баҳолаш

Рейтинг тизими Республика халқ хўжалигини рақобатбардош кадрлар билан таъминлаш, талабаларда ўқитилаётган фанларга нисбатан масъулиятни ошириш, топшириқларга ижодий ёндашиш, мустақил ишлаш ва фикрлаш, ўз билимини мунтазам равишда ошириш, адабиётлардан кенг фойдаланиш каби хусусиятларни ривожлантиришга қаратилгандир.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2010 йил 26 августда 1981-1-сонли рақам билан рўйхатдан ўтказилган «Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисидаги Низомга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида» Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 29 август 2010 йилдаги 333-сонли буйруғи билан тасдиқланган Низом асосида малакавий (педагогик) амалиёт – 100 баллик тизимда баҳоланади. Амалиётда талабани мунтазам баҳолаб бориш учун янги инновацион шакл (9-илова) педагогик амалиёт бўйича талабанинг рейтинг картаси юритилади. Ушбу инновацион шакл талабани фақат амалиёт якунида эмас, балки ҳар куни баҳолаб бориш имкониятини беради. Ушбу шаклда педагогик амалиёт мазмунини тўлиқ қамраб олувчи фанлардан (услубий, педагогика, психология) вазифалар, уларга ажратилган максимал баллар саралаш баллари асосида амалга оширилиб боради. Рейтинг карта янги инновацион шакл, яъни мужассамлаштирилган кундалик ва ҳисобот формасининг охирида берилади.

Амалиёт бўйича максимал рейтинг балли ўқув режасида амалиётга ажратилган соатлар миқдори билан белгиланади. Масалан: «Касб таълими» йўналишларида 3-курсда 1-педагогик амалиётга ўқув режасига биноан 4 ҳафта 144 соат ва 4-курсда 2-педагогик амалиётга 5 ҳафта 180 соат ажратилган.

Педагогик амалиётга раҳбарлик қилиш учун 1та услубчи, 1та педагог ва 1та психолог тайинланади. Умумий раҳбарлик услубчига юклатилади.

Касб-хунар коллежлари томонидан раҳбарлик ўқув ишлари бўйича директор ўринбосари зиммасига юкланади. Унинг вазифасига талабаларни гуруҳларга тақсимлаш, улар олиб бораётган ишларни назорат қилиб бориш ҳамда амалиёт якунида кундалик ва ҳисоботларни тасдиқлаб, талабаларга тавсифнома бериш киради.

Талабаларни амалиёт бўйича ўзлаштиришини баҳолаш амалиёт даврида мунтазам равишда олиб борилади. Педагогик амалиёт бўйича талаба бажарадиган ишлар қуйидаги 3 қисмга ажратилади:

- услубиёт;
- педагогика;
- психология.

Муаллифлар томонидан кўп йиллик тажрибаларга амал қилган ҳолда педагогик амалиётда талабалар бажарадиган ишлар номи ва ҳажми ишлаб чиқилди.

Педагогик амалиётга йўлландиган талабалар рейтинг тизими тўғрисида тўла тушунчага эга бўлишларини инобатга олиб, уларни ҳар бирига амалиёт бўйича рейтинг карта берилади.

Педагогик амалиётнинг таркиби ва уни олиб бориш бўйича методик тавсияларга асосланган ҳолда рейтинг картага бажариладиган ишлар номи келтирилган.

Баҳолаш ҳар бир бажариладиган иш, унинг мазмуни хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда балл билан белгиланади (9-илова).

Рейтинг картада баллар тақсимоти умумий баллга нисбатан қуйидагича тақсимланади:

I-педагогик амалиётда максимал 144 соат - 100 балл

- педагогика 42 соат – 29 балл
- психология 30 соат – 21 балл
- ҳимоя 72 соат – 50 балл

II-педагогик амалиётда максимал 180 соат 100 балл

- услубиёт 45 соат – 25 балл
- педагогика 30 соат – 17 балл
- психология 15 соат – 8 балл
- ҳимоя 90 соат – 50 балл

Амалиёт якунида талаба ёзма равишда тўлдирилган кундалик ва ҳисоботни тайёрлайди ва уни бевосита касб-ҳунар коллежидан тайинланган раҳбар (ўқув ишлари бўйича директор муовини) имзолагандан сўнг институтдан тайинланган раҳбарга топширади. Раҳбар ҳимоя кунини белгилайди ва тегишли кўрсатмалар беради. Ҳимоя тақдимот шаклида ташкил қилиниши мумкин. Педагогик - амалиёт ҳисоботининг рейтинг картасида белгиланган вазифалар бажарилиб, балл тўплангандан сўнг ҳимояга руҳсат берилади. Ҳимоя учун 3-кишидан иборат комиссия тузилади ва талаба ҳимоясидан сўнг, ҳимоя натижаси учун ажратилган балл миқдоридан қўшиб, умумий балл қўйилади.

Юқорида келтирилган қисмларининг бирор қисми бажарилмаган ҳолда (масалан: психология қисми) ҳимояга руҳсат этилмайди.

Рейтинг картада талабанинг тўплаган амалиёт давридаги баллига ҳимоя балли қўшилиб институт томонидан берилган қайдномага қўйилади. Кундалик ва ҳисобот талабанинг амалиёт даврида бажарган муайян ишлари тўғрисидаги маълумотлар (1-илова), амалиёт объекти бўлимларининг қисқача изоҳи (цех, бўлим, тажрибахона ва бошқалар), улар фаолиятини ташкил қилиниши, ҳаёт фаолиятининг хавфсизлиги тўғрисидаги масалалар, амалиёт натижалари бўйича хулоса ва таклифларни ўз ичига олиши лозим.

Амалиёт якуни олий таълим муассасасининг илмий - услубий анжуманида муҳокама қилинади. Олий таълим муассасаси ва факултет Илмий кенгашида амалиётнинг натижаларига яқун ясалади.

Рейтинг карта педагогик - амалиёт мужассамлаштирилган кундалик ва ҳисоботининг 1-бетига тикиб топширилади.

Рейтинг тизимини тўла жорий этиш тўғрисида талабаларга амалиётдан олдинги конференцияда тушунтириб ўтилади.

Рейтинг картани тўлдиришда ҳар бир қисм бўйича раҳбарлар, (амалиёт ўтиш жойида) талабаларни бажарган иши мазмуни, ҳажми, қай даражада бажарилганлиги таҳлил этиб (қўшимча саволлар бериб) шу иш учун ажратилган максимал балга нисбатан балл қўйиб борадилар.

Талаба педагогик амалиётининг ҳар бир қисмидан 55% дан кам балл тўплаши мумкин эмас. Амалиёт бўйича тўпланган баллар қуйидаги ўзлаштириш кўрсаткичлари билан баҳоланади:

- 86-100 балл – «аъло»;

- 71-85 балл – «яхши»;
- 55-70 балл – «ўрта»;
- 55 балл дан кам – «қониқарсиз»;

Амалиёт натижалари бўйича талаба тўплаган рейтинг баллар миқдори, белгиланган тартибда тасдиқланган шаклдаги қайдномага қайд қилинади ва ўзлаштириш кўрсаткичи 55% дан юқори бўлганда «Рейтинг дафтарчаси»га ёзилади

Уйғунлаштирилган кундалик ва ҳисоботни расмийлаштириш тартиби

Ҳисобот амалиётнинг биринчи кундан бошлабқоқ ёзилиб, тайёрлаб борилади.

Бугунги кун ўқитувчиси чуқур педагогик-психологик билимларга, ривожланган касбий қобилиятга, фаол ҳаётий позицияга эга бўлиши, ўз фаолиятига ижодий ёндашиши, ўзи дарс берадиган фанни ҳозирги замон талаблари даражасида билиши, мустақил Ўзбекистон халқларининг яратувчанлик қудратига ишониши ва бу ишончни талабалар онгига сингдира олиши зарур.

Бўлажак ўқитувчиларда касбий маҳоратни, малака ва кўникмаларни шакллантиришда, ўз касбининг моҳир усталари, яратувчилари қилиб етиштиришда олий педагогик ўқув юртларида ўқиш даври масъулиятли ҳисобланади.

Педагогик амалиёт талабаларни ўқитувчи, тарбиячи, синф раҳбари сифатида тайёрлашга, барча кўринишдаги ўқув-тарбиявий ва жамоа ишларини ташкил этиш, кўникмаларини шакллантиришга, таълим-тарбия жараёнига ижобий жараён сифатида ёндашишни ўргатишга қаратилган.

Педагогик амалиёт жараёнида талабаларнинг фақат амалий ва назарий жиҳатдан педагогик фаолияти қанчалик шаклланганлиги текширилибгина қолмасдан, балки бўлажак ўқитувчи шахси ижодий куч-қудратининг бойиши учун шарт-шароитлар вужудга келтирилади, унга услубий ёрдам кўрсатилади. Мантиқан, ўқув фанларини интеграциялаб ўрганиш натижасида ўқувчиларда педагогика, психология ва хусусий методика фанларини назарий жиҳатдан ўрганиш билан бирга, ўқув ва педагогик амалиётларининг ҳам узлуксизлигини таъминлаш зарур.

Амалиёт даврида талабанинг мустақил ишлари ҳажми ортади, уларга нисбатан талаб ўзгаради.

Жамият тараққиёти барча жабҳалар каби таълим ва тарбия жараёнида ҳам инновацияларни, яъни ўзгаришларни талаб қилади. Ўқитишнинг янги шакл ва методларини қўллаш аста-секин жамият ривожланишининг прогрессив кучи бўлиб қолади. Янгилик киритиш узлуксиз жараён бўлиб, педагогик фаолиятда мунтазам равишда қўлланилиши мақсадга мувофиқдир.

Таълимда янгиликлар киритиш фақатгина давлат сиёсати даражасида эмас, балки таълим тизими ва фан ходимлари ҳамда ташкилотчиларидан келиб чиқадиган ташаббус натижасида ҳам амалга оширилади. Бу жараён инновацион педагогик фаолият йўли билан ташкил этилади.

Мазкур талаблар инобатга олинган ҳолда педагогик амалиёт бўйича мавжуд ҳисоботдан фарқли равишда муаллифлар томонидан янги ҳисобот шакли ишлаб чиқилди ва 4 йилдан буён тажриба сифатида қўлланилиб, яхши натижа берди. Талабалар мавжуд ҳисоботга асосан алоҳида кундалик дафтарга олиб бораётган ишларини қайд қилишлари, педагогика, психология, касб таълим методикаси фанлари бўйича топшириқларни алоҳида варақларда қайд қилишлари лозим эди. Бу талабаларга ортикча вазифаларни юкларди. Жумладан, гуруҳ талабаларининг алоҳида рўйхати, демографик маълумотлари билан, ҳар кунги дарс таҳлиллари, алоҳида кундалик юритиш ва ҳ.к.з. Талаба амалий фаолият билан шуғулланишдан кўра кўпроқ вақти ва энергиясини ёзув ишларига сарфларди. Бугунги ҳисобот бўлса ихчам шаклда тузилган бўлиб, унинг таркибига педагогик амалиёт талабларига жавоб берадиган барча бўлимлар киритилган. Талаба унда ҳар кунги бажарадиган ишларини ҳам, педагогика, психология, хусусий методика фанлари бўйича берилган топшириқларни ҳам амалиётдан узилмаган ҳолда қайд қила олади. Бу ўз навбатида талабага педагогик фаолиятни чуқурроқ ўрганиш учун ҳам вақт, ҳам имконият яратади. Шу билан бир қаторда амалиётчи талабаларни ҳар кунлик бажарган ишларини амалиёт раҳбари томонидан назорат қилиб боришга имкон яратилади. Кундаликни амалиёт раҳбари ҳар кун имзолаб кейинги кун топшириғини бериб боради. Олий таълим муассасалари томонидан амалиётнинг мужассамлаштирилган кундалик ва ҳисобот шакли китобча шаклида чоп этирилади ва амалиётдан олдинги конференцияда талабаларга тарқатилади. Амалиётни рейтинг асосида баҳолаш мақсадида амалиёт бўйича талабаларнинг рейтинг картаси берилади. Рейтинг картада

бажариладиган иш номи, унга ажратилган максимал балл ва саралаш баллари рейтинг тўғрисидаги низом асосида тўлдирилиб борилади. II-педагогик амалиёт бўйича талабанинг рейтинг картаси 9-иловада келтирилган.

Педагогик амалиёт давомида олиб бориладиган ишлар мазмуни.

1-ҳафта

Амалиётнинг биринчи ҳафтаси талабалар учун мослашиш ҳафтаси бўлиб ҳисобланади. Талаба касб-ҳунар коллежи, унинг анъаналари, педагогик коллектив билан танишади. Маъмурият ва ўқитувчилар томонидан талабалар бажариши лозим бўлган топшириқлар ва вазифалар белгиланади.

Амалиётнинг биринчи куни талаба касб-ҳунар коллежи директори ва касб-ҳунар коллежидан тайинланган амалиёт раҳбари билан суҳбатдан ўтади. Биринчи ҳафта давомида талаба касб-ҳунар коллежи тарихи ва структурасини ўрганади, ўзига бириктирилган ўқув гуруҳи ва гуруҳ раҳбари билан танишиб, гуруҳ мажлисини ўтказди. Касб-ҳунар коллежи ва гуруҳ раҳбарининг маънавий-маърифий ишлар режасини пухта ўрганади. Касб-ҳунар коллежидаги машғулотлар ва тарбиявий ишларда иштирок этади. Ўқитувчи ва муҳандис-педагогнинг иш дастурларини ўрганади ва улар томонидан ўтказилган тарбиявий тадбирларда қатнашиб, таҳлил қилади. Кузатиш ва таҳлиллар қисқа хулосалар шаклида кундаликда ёзиб борилади. Шу давр ичида талаба ўзига бириктирилган раҳбар-услубчилар ёрдамида амалиёт жараёнида бажарадиган ишларининг режасини тузади, тасдиқлатади.

2-ҳафта

Талаба ўзига бириктирилган гуруҳ билан ҳар куни учрашиб, ўз фаолиятини маълум тартибга солади. Жумладан, талабалар ҳақида маълумотлар йиғади, гуруҳ билан ўтказадиган тарбиявий тадбир сценарийсини ишлаб чиқади, коллеж ўқитувчилари дарслари ҳамда тарбиявий соатларида иштирок этиб, уларни таҳлил қилади, гуруҳ ўқувчилари ва улар ўртасидаги муносабатларни ўргана бошлайди, ўз гуруҳида тарбиявий ишлар ўтказди ва ўртоқлари ўтказётган тарбиявий ишларда иштирок этиб, уларни таҳлил қилади. Психология фанидан бажариши лозим бўлган топшириқ, яъни талабаларга психологик-педагогик

тавсифнома ёзиш мақсадида 2та ўқувчини танлаб, уларнинг оилада тарбияланишининг аниқ шарт-шароитларини алоҳида ўрганишни бошлайди. (Талабалар билан маълум ишларни олиб бориш учун фойдаланиш мумкин бўлган методикалар амалиёт бўйича ишлаб чиқилган алоҳида методик кўрсатмада мавжуд).

Кузатиш ва таҳлиллар қисқа хулосалар шаклида кундаликда ёзиб борилади.

3-ҳафта

Талаба ўзига бириктирилган гуруҳ билан алоқани узмай, ўз фаолиятини давом эттиради. Иккинчи ҳафтада олиб борилаётган ишлар давом эттирилади. Унга қўшимча сифатида гуруҳда социометрик сўров ўтказилади, режалаштирилган тарбиявий тадбир ташкил қилинади, 2 нафар талабага психологик - педагогик тавсифнома ёзиб тугатилади. Ўзи ўтказган назарий дарслар ва тарбиявий соат таҳлилин расмийлаштиради. Касб-ҳунар коллежи ўқитувчилари тарбиявий соатларини кузатиб, ёзган таҳлилин расмийлаштиради.

Кузатиш ва таҳлиллар қисқа хулосалар шаклида кундаликда ёзиб борилади.

4-ҳафта

Иккинчи ва учинчи ҳафтада олиб борилаётган ишлар давом эттирилади. Гуруҳ раҳбари, муҳандис-педагог билан доимий ҳамкорликда бўлиб, талабалар ижтимоий ҳаётида иштирок этади, жумладан, турли шанбалик ва ободонлаштириш ишларида талабалар билан биргаликда фаол иштирок этади. Бу фаолият нафақат тўртинчи ҳафта, балки бутун амалиёт давомида амалга оширилади. Гуруҳ билан ўз фаолиятининг якуни бўйича мажлис ўтказилади. Гуруҳга психолого-педагогик тавсифнома ёзиб тугатилади.

Талаба ўзи тайёрлаган психолого-педагогик тавсифномалар ва кузатишларига асосланиб тарбиявий ишларни такомиллаштириш бўйича тавсиялар ёзади. Ҳисоботини якунига етказиб, коллеж раҳбариятидан ўз амалиёти натижалари бўйича тавсифнома олиб, ҳисоботини ҳимоя қилади.

Гуруҳ бурчагини тузиш

Амалиёт давомида талабалар томонидан гуруҳ бурчаги тузилади. Гуруҳ бурчагида талабалар рўйхати, дарс жадвали, навбатчилик рўйхати, тарбиявий ишлар бўйича мавзуларнинг номлари, амалиётчиларнинг вазифалари каби маълумотлар ўз аксини топади. Гуруҳ бурчагининг тахминий схемаси 11-иловада келтирилган.

II. БОБ. АМАЛИЁТЧИ-ТАЛАБАГА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ БЎЙИЧА АМАЛИЙ ЁРДАМ.

2.1. Мустақил таълимни ташкил қилиш йўллари.

Фан, техника, технологиялар, ишлаб чиқаришнинг, шунингдек улар билан бирга маънавий дунёқарашнинг тез суръатларда ривожланиб бориши инсонни шундай шароитга қўймоқдаки, тез-тез унга янги масалалар ва вазифаларни ҳал этишга тўғри келмоқда, уларнинг пайдо бўлиши эса кўра олиши мумкин бўлганларнинг бир қисмигина ёки унинг учун умуман қутилмаган нарса бўлиб чиқмоқда. Янги фаолият, янги меҳнат шароитида онгимизни узлуксиз қайта шакллантиришимиз, юзага келган шартлардан воз кечиш ва уларни тегишли ўзгарган шартлари билан бирга ижодий ишланмаларга алмаштириш талаб этилмоқда. Ижодий меҳнат ўзининг янгилиги, оригиналги, аҳамиятлилиги ва қиймати билан ажралиб турувчи фаолият маҳсулотини яратишга олиб келади.

Ўзини ривожлантириб боришга эҳтиёж – ўзига ўзи катта кадр-кимматни намоён этувчи баркамол шахснинг асосий ташкил этувчисидир. Ўзини ривожлантириб бориш инсоннинг узоқ умр кўриш манбаидир: *жисмоний, шахсий, ижтимоий.*

XXI аср олий таълими ҳақидаги умумжаҳон декларациясид (Париж, ЮНЕСКО, 1998 й.) шундай дейилади: *«Таълим олувчини янги нарсани лойиҳалаштириши ва ярата олишига ўргатиш жуда муҳимдир. Лекин уларнинг ўзларини ривожлантиришлари учун ўз шахсий фаолиятларини ижодий лойиҳалаштиришига ўргатиш янаям муҳимроқдир. Шу нарса зарурки, таълим муассасаси таъламга нисбатан қизиқиш уйғота олсин, ўқишдан қониқиш олишига ўргата олсин, ўрганиш имкониятларини ярата олсин, қизиқувчанлигини ривожлантира олсин».*

XXI асрда таълимни ривожлантириш модели кўп жиҳатдан анъанавий таълим фаолиятидан **мустақил таълимга** кўчишни кўзда тутувчи таълим парадигмаларнинг алмашилиши билан боғлиқ. Парадигмаларнинг бундай алмашилиш шартлари қуйидагилардир:

- *нормал ишловчи иқтисодиёт;*
- *компьютер ва ахборот технологияларни қўлловчи инфор­мацион жамиятга ўтиш;*
- *самарали ишловчи ижтимоий таълим институти;*

- *мустақил таълимнинг ҳақиқий шаклларининг мавжудлиги ва ҳаракатдалиги.*

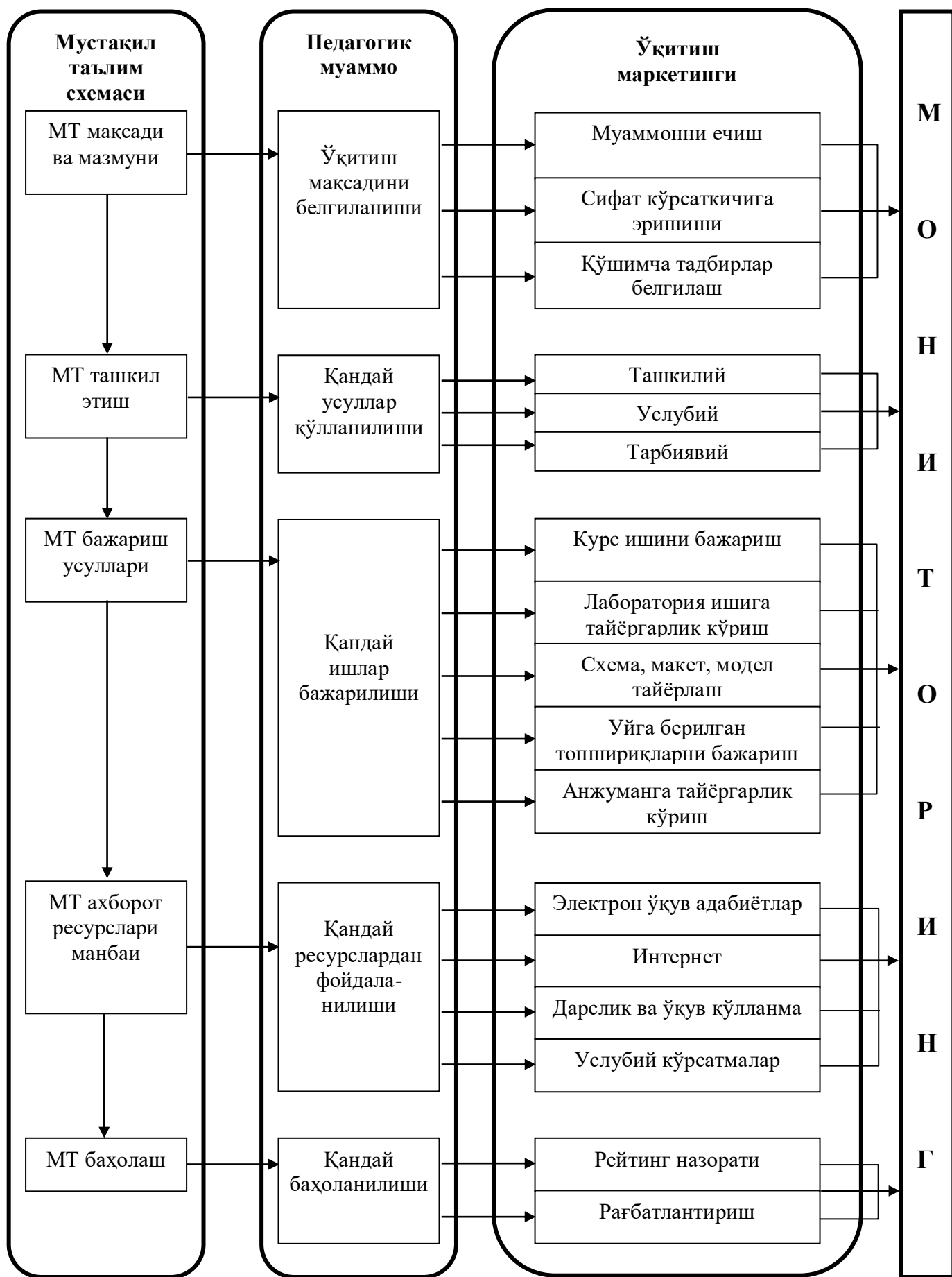
Информацион жамиятга ўтишда нафақат малакали кадрлар тайёрловчи ва балки ишлаб чиқаришни янги билимлар билан таъминловчи олий таълимнинг роли, аҳамияти ва тарқалиши тез суръатда ортади.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида ўқишни, мустақил билим олишни индивидуаллаштириш ҳамда дистанцион таълим тизими технологияси ва воситаларини ишлаб чиқиш ва ўзлаштиришга катта эътибор қаратилган.

Вазирлар Маҳкамасининг 16 август 2001 йил № 343-сонли қарори билан тасдиқланган Олий таълимнинг давлат таълим стандартларида барча турдаги аудитория ва аудиториядан ташқари ўқув ишларини ўз ичига олган ўқув юкмасининг энг юқори ҳажми ҳафтасига 54 соат қилиб белгиланган. Кундузги ўқиш шакли учун аудитория машғулотларининг энг юқори ҳажми ҳафтасига 36 соат қилиб белгиланган. Ҳозирги кунда эса аудитория машғулотларининг ҳажми ҳафтасига 28 соат қилиб белгиланди ва 2008-2009 ўқув йилидан амалда қўлланила бошланди. Назарий таълим 65-70 % дан 51-63 % га туширилди. Яъни бу аудитория машғулотлари билан аудиториядан ташқари машғулотлар миқдори (аудитория машғулоти 28 соат, аудиториядан ташқари 26 соат) қарийб тенглашганлигини билдиради ва улар учун ажратиладиган маблағ миқдорини қайта кўриб чиқишни тақозо этади. Бу билан аудиториядан ташқари, яъни мустақил таълим ресурсларини яратиш долзарб масала эканлигини яна бир бор ўйлаб кўришимиз лозимдир.

Ушбу монографияда юқорида келтирилган саволларга жавоб бопиш билан бир қаторда мустақил таълим мақсади ва мазмуни, мустақил таълимни ташкил этиш; мустақил таълимни бажариш усуллари; мустақил таълим ахборот ресурс манбалари ва мустақил таълимни баҳолаш усуллари тўғрисида фикр юритилади.

Мустақил таълимнинг ташкил этиш ва бошқаришнинг мантиқий тизимини шакллантириш ҳамда амалга ошириш концепцияси яратилган.

Мустақил таълимнинг долзарблиги

XXI асрда – *ахборот (информацион) технологиялар асрида* – мустақил таълимнинг салмоғи ва роли тез суръатда ортиб боради, бу эса ахборотлар билан ишлашда **янги билимларга эга бўлишга** имкон беради. Мустақил таълим инсоннинг турли хил фаолиятларининг ажралмас қисмига айланмоқда, аста-секин доминантли ўринни эгалламоқда. Фақат матнли ахборотни намоён этувчи «*китоб*» тарзидаги мустақил таълимдан комплекс ахборотларга (матнли, графикли, аудиовизуал) эга бўлишни таъминловчи «*экран*» тарзидаги мустақил таълимга ўтиш бунга имкон беради. Янги ахборот ва коммуникатив воситалар турли хил ахборотларга кенг қўламли ва тез имконият яратган ҳолда ҳаётимизнинг кўпгина: илмий, таълим, ишлаб чиқариш, ташкилий, бошқарув ва бу соҳаларидаги мустақил таълим жараёнини фаоллаштиради.

Мустақил таълим қуйидагиларга йўналтирилган:

- *мустақил таълимнинг ривожланиши билим, ўқув ва кўникмаларга эга бўлишнинг асосий механизмларидан бири сифатида қаралувчи Янги ўқув технологияларини (шу билан бирга кредит технологиясини) таълим жараёнига жорий этиш заруратини тақозо этади.*

Мустақил таълим ривожлантиришда ижтимоий, иқтисодий, ахборот ва бошқа шартлар ётади.

Шахсни ўқишга ўргатиш лозим.

Бу ҳар бир таълим олувчини ахборот-маълумотларга эга бўлиш ва қайта ишлаш услубиётига, яшатиш ва ўқишда ўқиш усуллари, ёзмалар киритишга, ўзини тайёрлаш, ташкиллаштириш принципларига, янги ахборотларни таҳлил этишда билимлардан фойдаланишга, ўзлаштирганлигида ўзини-ўзи назорат этишга ва ахборотларни алмаштириш техникасига ўргатишни билдиради.

Ўқишда мустақиллик (билиш, тафир этишда мустақиллик) билиш, тафир этиш жараёнларини ва барча ўқув фаолиятини фаоллаштиришнинг зарурий шартларини ўзида мужассам этади, бир вақтнинг ўзида доимий ва тез ривожланиб бораётган билимлар, техника, технологияларнинг янгиланиб бориши, маънавият ва маданиятнинг ривожланиши, адабиёт ва санъатнинг такомиллаштиб бориш шароитида шахсни ҳаётга ва меҳнат қилишга тайёрлашнинг йўлларида бири ҳисобланади.

Мустақил таълимнинг бугунги кундаги ҳолати

Мустақил таълим Республикамиз ОТМ ларида бошланғич босқичларда. Меъёрий жиҳатдан («Олий таълимнинг Давлат таълим стандартларини тасдиқлаш ҳақида» ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 16 августдаги № 343 сонли қарори)да фақат умумий кўрсатмалар берилмоқда: *«Таълим дастурларини ўзлаштиришда талабаларнинг мустақил таълими ўқув фанлари масалалари ва муаммолари қаторида кўзда тутилмоғи лозим».*

Мустақил таълимнинг бугунги кундаги реал ҳолатига келсак, унинг механизмлари ва инструментлари (ташкилий, психолого-педагогик, ўқув-услубий, ахборот, моддий-техник ва бошқалар) энди ишлаб чиқилмоқда. Бир сўз билан айтганда вазифалар, реферат ва курс ишлари (лойиҳалар) ни бажариши, лаборатория ва амалиёт машғулотларига тайёргарлик ва б. билан bogлиқ бўлган анъанаваий талабанинг мустақил иши амалга оширилмоқда. Ушбу кўринишдаги мустақил ишлар мустақил таълимнинг талабларига жавоб бермиди. Шунинг учун аниқ мақсад ва вазифалар қўйилмоғи зарур, шунингдек мустақил таълимнинг барча механизм ва инструментларини тизимли ишлаб чиқиши ва амалга ошириши лозим.

Олий таълим тизимида мустақил таълим талабаларнинг билим олишдан мақсадлари ва шу мақсадларга қандай эришишлари ахборот ресурслардан фойдаланилган ҳолда амалдаги ўқув дастурлари доирасидаги материалларни қандай ўзлаштиришлари бўйича мустақил қарор қабул қилишлари назарда тутади.

Мустақил таълим – бу талаба ўзи қабул қилаётган ечимлар орқали ўқишга бўлган иштиёқини ва талабини қондиришидир. Мустақил таълимга жалб этилган талаба ўз билими бўйича ўзи қарор қабул қилишига тайёр бўлиши, ўқитувчи талабани таълим олишдаги шхсий интилишларини рағбатлантириши ва тўғри йўналтира олиши лозим. Талаба якка ҳолда самаралироқ ишлайдими; ёки бир неча кишидан иборат гуруҳ билан биргаликда ишлайдими; ўз вақтини ахборот-ресурс марказида ўтказадими; ёки Интернет тармоғидаги эленктрон ресурслардан фойдаланадими; ёки ўқитувчи раҳбарлигида аудиторияда ишлайдими; қандай қилиб самарал ишлашини ўзи танлаши керак. Ўқитувчи эса ўз навбатида талабаларини чуқур ўрганиши, уларни изланишлари бўйича тадқиқот олиб бориши, материалларн

Ўзлаштиришлари бўйича қўшимча манбалар излаб топиши ва ҳар бир талабага салоҳиятига қараб индивидуал ёрдам кўрсатиши лозим.

Баъзан мустақил ҳолда ўқиш ва мустақил таълим олиш тушунчалари адаштирилади.

Мустақил ҳолда ўқиш расмий ўқув жараёнидан ташқарида кечади. Яъни муайян ўқув юртига бормай туриб, уйда ишдан ажралмган ҳолда мустақил, индивидуал ҳолда ҳам таълим олиш мумкин. Ушбу ўқув шаклини ташкил этилиши касб-ҳунар коллежларини битириб ўз мутахассисликлари бўйича ишлаётган ва келажакда олий маълумотли бўлиш, етук мутахассис бўлиб етишиш истагидаги ёшлар учун қулай шароит яратиш демакдир. Ушбу масалага яна қайтамыз.

Мустақил таълимни ташкил этиш

Мустақил таълимни ташкиллаштиришда талабалар учун қуйидагилар асосий ҳисобланади:

- фикрлаш қобилиятини ривожлантириш (психологик асослар бўйича);
- амалий қобилиятни юксалтириш (мутахассислик асослари бўйича);
- ташкилий-техник билимларни қўллашни ва маҳоратни юксалтириш (маҳоратни орттириш орқали);
- илмий ташкиллаштириш (таълимда ўқишни давом эттирувчи иқтидорли ёшларни тарбиялаш орқали).

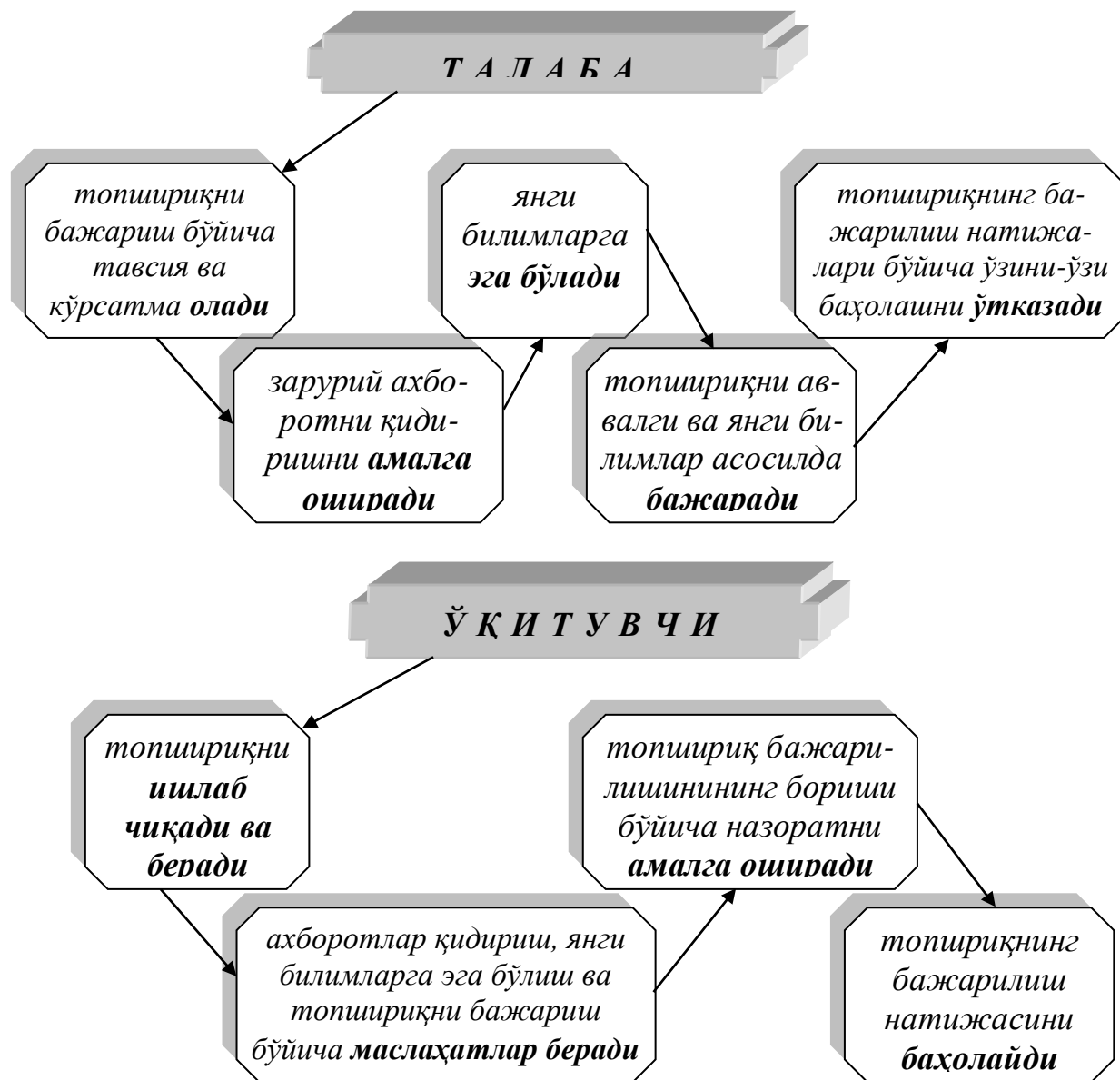
Мустақил таълим ташкиллаштиришга педагогик муаммо сифатида қаралса унда ўқитиш маркетинги ташкилий, услубий ва тарбиявий нуқтаи назарларни ўз ичига олади.

Мустақил таълимнинг самарали ташкилий-услубий таъминотининг асосий принциплари қуйидагилардан иборат:

- мустақил таълимни анъанавий ўқиш ва илмий-тадқиқот ишлари билан узвий ва узлуксиз ўзаро алоқасини яратиш;
- мустақил таълимдан фойдаланиш эҳтиёжини белгиланган масалани ҳал этиш, ўзининг касбий ва маънавий қизиқишларини қондириш воситаси сифатида шакллантириш;
- мустақил таълимни педагогик ва шахсий бошқариш (жамоа ва индивидуал тарзда);
- мустақил таълимнинг ахборот ресурсларига кенг ва тезкор имкониятни таъминлаш;

- мустақил таълимнинг самарали технологияларини ва унинг сифати устидан амалий назоратни қўллаш.

Мустақил таълимда талаба ва ўқитувчининг ҳаракатлари қуйидаги схема бўйича бажарилиши лозим:

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури асосида ўқув-тарбиявий жараёнга тизимли ёндошишни ҳисобга олган ҳолда кўрсатилган чора-тадбирлар комплексининг бажарилиши кадрлар рақобатбардошлигининг гарови бўлиб хизмат қилади.

Ташкилий жиҳатдан ўқитувчи ва талабадан мустақил таълимни аниқ ташкиллаштиришни талаб қилади. Информацион-ахборотлар даври тез ривожланиб бораётган бир даврда нима учун ўқув юртларида барча талабалар ҳам иқтидорли, илмни ўзлаштира оладиган, мустақил фикр юрита

оладиган бўлиб етишмайди? Ушбу соҳада мулоҳаза юритадиган бўлсак билим берувчи ва билим олувчи, яъни талабаларни алоҳида ўрганишимиз керак бўлади. Мустақил таълимни олиб бориш ўқитувчидан аудитория соатларини олиб боришга қараганда ўзгача аҳамият касб этади. Баъзи ҳолларда мустақил таълимни маърузачи, ўқитувчи (амалий, тажриба машғулотларини олиб борувчи) лар яхши олиб боролмасликлари мумкин. Мустақил таълимни ўз соҳаси бўйича касб соҳибни бўлган, ўз фанини севадиган, бошқа фанлар билан боғлай оладиган ҳамда педагогик маҳоратга эга бўлган, ҳар бир талабани қадрлайдиган, талаба фикри, қизиқиши, таклифини инобатга оладиган ўқитувчилар олиб бориши мақсадга мувофиқдир. Унинг асосий вазифаси фақатгина билим ва кўникма бериш эмас, балки билим ва кўникмаларни эгаллашида ўзларини шахсий йўлларини топишга кўмаклашишдир. Унинг устувор вазифасидан бири – талабаларга таълим олишида шундай стратегияни шакллантириши керакки, талаба ўқитувчисиз ҳам ўзи билим олишни ҳал қила олсин.

Мулоҳазамазни иккинчи иштирокчиси бу талаба қандай бўлиши керак. Ҳар бир талаба ўқитувчи томонидан юқорида келтирилган хусусиятларни қадрлашини ва унга жавобан ўз муносабатини шакллантиришини эсда тутишимиз лозим. Талабани қуйидаги хусусиятларини англаб етмоқ, ўрганмоқ керак:

- билим олишга эҳтиёжини;
- ҳаётий тажрибасини;
- кадрият ва эътиқодини;
- интеллектуал маҳоратини;
- билим олишга ёндашувини;
- ўқишга иштиёқини;
- феъл-атворини;
- маълумотларни қабул қилиш қобилиятини;
- тарбиясини;
- тил билишини;
- компьютер саводхонлигини;
- эсда сақлаш қобилиятини.

Тарбиявий жиҳатдан ўқитувчи томонидан талаба мустақил таълимни ташкиллаштиришга катта аҳамият берилиши билан асосланади. Мустақил таълим ташкил этишда қуйидаги тамойиллардан фойдаланади:

- ўқитишнинг тарбиявийлиги;
- ўқитишнинг илмийлиги;
- ўқитишга тизимли ёндашув;
- назария билан амалиётни боғлиқлиги;
- талабаларни онглилиги ва фаоллиги;
- ўқитишнинг кўргазмаллиги.

Услубий жиҳатдан мустақил таълимни ташкил этиш аудитория машғулоти ҳажми учун бажариладиган ишлар билан тенг ва унданда юқори бўлиши кўзда тутилади.

Мустақил таълимни асосий элементларидан бири талабаларни ўқитишда ташқи ва ички назоратни ўрнатишдан иборатдир. Ташқи назорат шакли сифатида таълим стандарти, ўқув режаси, ўқув жараёнини баҳолаш мезонлари, ўқув ахборот ресурсларини яратилиши ва ўқитувчиларни малака оширишлари инобатга олинса, ички назорат шакли сифатида талабанинг қизиқиши, ўқув ҳолати, бандлик ҳолати, ижтимоий ҳаёти ва ўқув жараёнининг маркетинги ўрганилади.

Мустақил таълимни услубий жиҳатини ташкиллаштиришда куйидагилар инобатга олиниши мақсадга мувофиқ:

- ижодий таълим марказини ташкил этишга;
- педагогик технологияларга;
- ўқитишни информацион-ахборот манбалар базасига;
- мустақил таълимни қўллаб-қувватловчи билимларни баҳолаш тизимига;
- кафедралар билан иш берувчиларни ижтимоий ҳамкорлигига;
- бозор иқтисодиётини таъсирини кучайиб боришига;
- замонавий техник таъминотни янада кучайтиришга;
- ўқув жараёнини бошқаришда демократик тамойилларга ёндашувга;
- бошқарув звеноси томонидан янгиликларни қўллаб-қувватлашга.

Мустақил таълимни бажариш усуллари

Фанларни хусусиятларидан келиб чиқиб, мустақил таълимни бажарилишини технологик харитасини қўйидаги шаклда тузиш тавсия этилади.

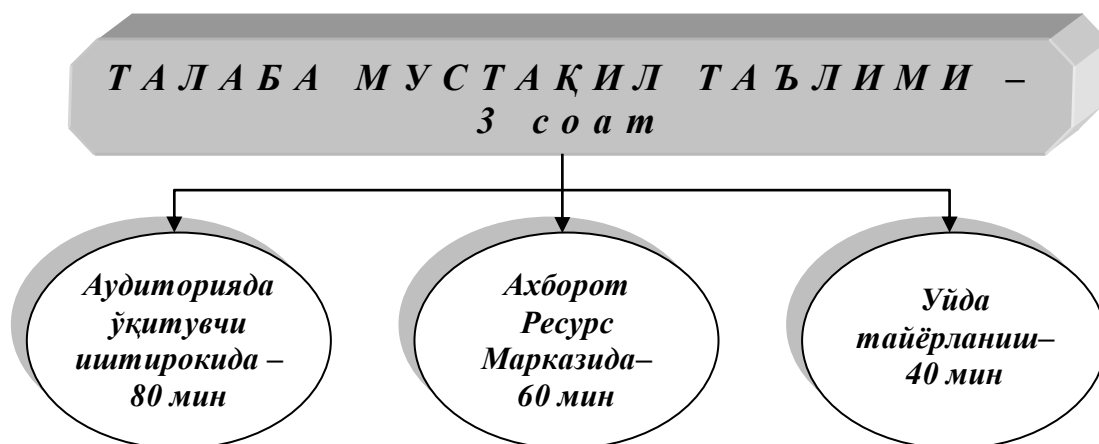
Мустақил таълимни бажаришнинг технологик харитаси

№	Мавзу номи	Ажратилган соат	Мавзунинг ўрганиладиган таянч иборалари	Бажариладиган топшириқ бажаришнинг усуллари ва шакллари	Ахборот-ресурс манбаи	Кутилаётган натижа

Мустақил таълим мавзулари фан дастуридаги маъруза, амалий (семинар), тажриба дарсларида олинган билимни тўлдириш, мустақамлаш вазифасини бажариб, фан координатори – ўқитувчилари томонидан тузилади ва кафедра йиғилишида кўриб чиқилади.

Ишчи ўқув режасидаги мустақил таълимга ажратилган соатни тақсимооти мавзуларни ўрганиш, бажариш шаклларига, топшириқни қийинлик даражасига боғлиқ.

Бир кунда талаба томонидан бажариладиган мустақил таълим схемаси

Ҳар бир талабани максимал шуғулланиш вақти бир кунда 3 соат, бир ҳафтада 18 соатни ташкил этади.

Бир кунда талаба 3 та фандан аудитория машғулотида иштирок этса, фанларни қийинчилик даражасига қараб, энг қийин мустақил топшириғи кўп бир фанни қўшимча жадвал асосида аудиторияда ўқитувчи иштирокида, иккинчи фанни АРМда ва учинчи осонроқ фанни уйда мустақил бажариши мумкин.

Мустақил таълимнинг шакллари

Мустақил таълимнинг каттагина турли хил шакллари мавжуд бўлиб, талаба ўқитувчилар билимларни, ўқув ва кўникмаларни ўзлаштириш, ижодий фаолиятни амалга ошириш мақсадида бажара олади, ушбу шаклларга қуйидагилар тегишлидир:

1. Дарслик ёки ўқув қўлланмалар бўйича фанлар боблари ва мавзуларини ўрганиш (уларнинг етарлича миқдорда мавжудлигида). Бундай ташкилий шакл одатга кўра амалий жиҳатдан мустақил таълим тажрибасига эга бўлмаган биринчи курс талабалари учун мақсадга мувофиқдир. Бу ишларнинг натижалари бажарилган рефератлар, индивидуал топшириқлар ва боблар бўйича семинарлар ёки коллоквиумларда текширилади.

2. Тарқатма материаллар бўйича маърузалар қисмини ўзлаштириш, бу эса ўқитувчи учун асосий материални баён этишга катта эътибор ажратишга имкон беради. Тарқатма материал ҳар бир маъруза учун тайёрланади. Мустақил таълимнинг бундай ташкилий шакли умумкасбий ва махсус фанлар учун одатга кўра юқори курс талабалари учун мақсадга мувофиқдир. Ушбу ишларнинг натижалари тегишли аттестация босқичларида текширилади.

3. Автоматлаштирилган ўргатувчи назорат қилувчи тизимлар билан ишлаш, бу эса маъруза машғулотлари доирасида ҳам, лаборатория ишларига ёки амалиёт машғулотларига тайёргарлик доирасида ҳам олиб борилади. Мустақил таълимнинг бундай шакли барча курс талабалари учун мақсадга мувофиқ бўлиб, ахборот технологиялар кенг қўлланиладиган ОТМларида ҳам мумкин.

4. Махсус ёки илмий адабиётлар (монографиялар, мақолалар) бўйича фанлар бўлимлари ёки мавзулари устида ишлаш: ҳисоблаш график топшириқлар ёки рефератлар, курс ишлари ёки лойиҳалар, битирув малакавий ишларини бажаришда. Мустақил таълимнинг ушбу ташкилий шакли барча курс талабалари учун мақсадга мувофиқдир. Унинг натижалари тегишли рейтинг – назорат босқичларида текширилади.

5. Янги техникаларни, аппаратурларни, илм талаб жараёнлар ва технологияларни ўрганиш: малакавий амалиётлар ўтказишда, тадқиқотларда иштирок этишда, ишлаб чиқариш буюртмаси (реал) муайян ишланмаларни бажаришда. Бу иш шакли таълимнинг ишлаб чиқариш ва илмий текшириш

институтлари (ИТИ) билан интеграциясида бўлиши мумкин. Натижалар ҳисоботлари қабул қилишда текширилади.

6. Талабаларнинг ихтисослаштирилган конструкторли бюроси (МБ) ёки ички корхоналардаги ишлари: ўқитувчи ёки мутахассислар раҳбарлигида давлат бюджетидagi ҳам ОТМнинг хўжалик шартномаси асосидаги мавзулари доирасида. Мустақил таълимнинг ушбу шакли одатга кўра юқори курс талабалари учун характерлидир.

7. Талабанинг илмий текшириш ишларини (ТИТИ) бажариш билан боғлиқ бўлган фанлар бўлимлари ёки мавзуларини чуқур ўрганиш. Мустақил таълимнинг бу шакли барча курс талаблари учун мақсадга мувофиқдир.

8. Фаол ўқитиш услубидан фойдланиладган ўқув машғулотлари (хизмат ўйинлари, дискуссиялар, семинарлар, коллоквиумлар ва б.), талабалар томонидан фан, техника ва технологиялар, иқтисодиёт ва маданият долзарб муаммолари бўйича тайёрланган.

9. Масофавий (дистанцион) таълим.

Мустақил таълимда бажариладиган топшириқлар ва унинг бажариш усуллари ва шакллари фан хусусиятидан келиб чиқиб қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин.

Ёзма иш – талаба берилган мавзунини мустақил ўрганиб ўз фикрини ёзма иш шаклида баён этади (конспектлаштиради);

Тестлар – талаба берилган мавзунини мустақил ўрганиб мавзуга тааллуқли тестларни тузади;

Лаборатория ҳисоботлари – талаба аудиторияда бажарилган лаборатория тажрибалари натижалари бўйича ҳисоб-китоб ишларини амалга оширади ва ҳисобот шаклда тайёрлайди.

Реферат – маъруза, семинар машғулотда ёритилган саволлар бўйича, қўшимча манбалардан ўқиб ўрганган билиминини ёзма намояна этади ва келгуси семинар машғулотига ҳимоя қилиб айтиб беради.

Схема чизиш – талаба мавзуга тегишли схемаларни адабиётлардан, Интернет янгиликларидан олиб чизиб келади ва тушунтириб беради.

Модел намуналарини тайёрлаш – мавзуга тегишли расмлардан, схемалардан фойдаланиб алоҳида детал ёки узелларни, қисмларни моделини тайёрлайди.

Масала ёки мисол ечиш – мавзуга тегишли бўлган бир неча мисол ва масалаларни уй топшириғи асосида ўрганиб ечиб келади.

Анжумага тайёргарлик кўриши – тегишли мавзу бўйича илмий иш натижалари асосида мақола тайёрлаш ва анжуманларга маъруза қилишга тайёрланиш.

Оғзаки тайёргарлик – мавзуга тегишли саволларга тайёрланиш, қўшимча адабиётлардан фойдаланиш ва назорат саволларига аниқ жавоб бериш қоибилиятини шакллантириш.

Плакат (кўргазмали қурол) – мавзу бўйича расм ёки схемаларни плакатда акс эттириш. Топшириқни дарсда айтиб беришда плакат кўргазмали қурол сифатида фойдаланилади.

Лойиҳа – маълум бир мавзу бўйича топшириқни семестр давомида бажариб борилади. Лойиҳани бажарилиши керак бўладиган қисмлари юқорида келтирилган мустақил таълим шакллари ҳолида ҳам бажарилиши мумкин. Лойиҳа фан яқунланиш арафасида ҳимоя қилинади ва алоҳида баҳоланади.

Мустақил таълим ахборот- ресурслари манбаи

Мустақил таълимни самарадорлиги таълим дастурининг мазмунининг узвийлиги ҳамда уни ахборот- ресурс манбаи таъминоти ва ўқув фаолиятининг самарадорлигига боғлиқ.

Мустақил таълимда қандай ресурслардан фойдаланиши қуйидаги ўқитиш маркетингида намоён этилади:

- ўқитиш мотивацияси
- ўқув-услубий таъминот
- ташкилий таъминот
- лаборатория ва амалий машғулотларнинг моддий техник базаси
- илмий база
- информацион муҳит
- назорат самарадорлиги
- электрон таълим ресурслари

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 20 июнь 2006 йилги №ПК-381-сонли Республика аҳолисини ахборот-кутубхона билан таъминлашни ташкил этиш тўғрисидаги қароридаги ахборот-ресурс марказларининг асосий вазифалари:

- таълим муассасалари ўқувчилари ҳамда аҳолининг замонавий ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда мунтазам таълим олиши ва мустақил равишда таълим олишига кўмаклашиш;
- миллий маънавий-ахлоқий қадриятларни кенг кўламда тарғиб қилиш, халқнинг маданий-тарихий меросидан баҳраманд бўлишини таъминлаш, маънавий бой ва уйғун камол топган шахснинг ижодий ўсиши учун имконият яратиб бериш;
- янги ахборот технологиялари (маълумотлар электрон базалари, интернет ресурслари) асосида аҳолига ахборот хизмати кўрсатиш;
- маданий, таълим, ахборот ҳамда бошқа дастур ва лойиҳаларни биргаликда амалга ошириш учун таълим муассасалари, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари, миллий маданий марказлари билан ҳамкорликни ривожлантириш этиб белгиланган ушбу қарор мустақил таълимни ахборот ресурслари манбаи билан таъминлашда кенг йўл очиб берадими, ҳар бир мустақил тайёрланаётган талаба ўзига берилган топшириқларни тўлиқ бажаришига имкон яратди.

Фан дастурида кўзда тутилган вазифаларни бажариш, мавзуларни тўлиқ ўзлаштирилиши учун ўқитувчилар ўз фанидан ўқув-услубий мажмуани яратиб ахборот-ресурс маркази базасига, «ZiyoNET» тармоғига жойлаштиришлари лозим.

Мустақил таълим принциплари

Мустақил таълимнинг биринчи асос бўла оладиган принципи – бу ўқув-тарбиявий жараёни лойиҳалаштиришда ҳам, амалга оширишда ҳам унинг ***тизимлилигидир***. Мустақил таълим материали – бу бир бутун ўрганилувчи фаннинг (ёки курснинг) қисмидир. Фаннинг ўқув дастурида режалаштирилган бўлиши ва унинг учун тегишли ўқув-услубий таъминот ишлаб чиқилган бўлиши лозим.

Ўқув-тарбиявий жараёни амалга ошириш босқичида учта кўринишдаги бошқарувни: *маъмурий, педагогик* ва *таълим олиш*

субъектларини ўз ичига олувчи мустақил таълим бошқарувга **тизимли ёндошиш** зарур.

Маъмурий бошқарув- мустақил таълимнинг ташкилий, моддий-техник ва ахборот таъминоти билан боғлиқ бўлиши керак;

педагогик бошқарув – консултациялар, назорат ва мустақил таълим сифатини баҳолаш;

таълим олиш субъектлари бошқаруви – мустақил таълимни ташкиллаштириш мотивацияси ва шакллари билан.

Мустақил таълимнинг иккинчи асос бўла оладиган принципи – бу талабаларнинг мустақил таълимдаги мақсадга эришишга рағбатлантириш мотивацияси. Мотивация талабада мустақил таълим жараёнига нисбатан касбий, иқтисодий, тариф этиш, маънавий ва бошқа қизиқишларни уйғотиши лозим. Муаммони (вазифани) ҳал этиш хоҳишининг мавжудлиги, пайдо бўлган саволга жавоб топиш – бу мустақил таълимда муваффақиятга эришишнинг зарурий шартидир.

Мустақил таълим натижаларга касбий мотивация омили аҳамиятли таъсир кўрсатади, бу эса касбга нисбатан ижодий муносабатда бўлишда муҳим рол ўйнайди. Агар талаба касбни онгли равишда танласа ва уни ўзи ва жамият учун маъқул деб топса, у ҳолда ўқишга нисбатан тасодифан ва англамаган ҳолда касб танлаганига қараганда бошқачароқ (яхшироқ) муносабатда бўлади.

Шунинг учун ўқитувчиларнинг муҳим вазифаларидан бири (ҳам умумкасбий, ҳам махсус фанларда) битирувчининг муайян амалий фаолияти учун табиий илмий ва гуманитар фанларнинг аҳамиятини аргументли тарзда тушунтириб беришидир. Бироқ, касбга нисбатан ижобий муносабат ўзидан ўзи аҳамият касб этмаслиги мумкин, агар касб ҳақида лаёқатли (компетент) тасаввур билан мустаҳкамланмаса. Бу тасаввур лаборатория ишлари ва амалий машғулотлари бажаришда, малакавий амалиётлар ўтиши ва бошқаларда шаклланади.

Талабаларнинг танлаган касбларига бўлган муносабатлари муаммоларини ўрганишда қуйидаги масалаларни қараш зарур:

- касбнинг қониқарлилигини;
- дарсдан дарсга бўлган қониқиш динамикасини;

- қониқишни шакллантиришга таъсир этувчи омиллар (*ижтимоий-психологик, психологик-педагогик, дифференциаллик-психологик, шу жумладан жинси-ёши*);
- танланган касбга нисбатан ижобий ва салбий муносабатни белгилаб берувчи мотивлар иерархиясини;
- ўқитиш технологиялари ва услубларини.

Мустақил таълим дидактикаси – бу учинчи принцип бўлиб, мустақил таълимда ўқишнинг *мақсади, мазмуни, қоида ва услубларини* белгилайди. Мустақил таълим бош, юрак, қўл, кўз ва қулоқлардан (ўқитувчи-маслаҳатчиларнинг ахборотлари) фойдаланувчи **фаол билиш моделида** мужассам бўлиши лозим. Бош – фикрлаш учун, юрак – ҳис этиш учун, қўллар эса иш учун керак.

Агар **ўзи таълим олувчи** ўқийдиган, кўрадиган ва бажарадиган бўлса, у ҳолда ўзлаштириш жараёни бош миянинг турли қисмларида фаолият кўрсатиши натижасида тўла бўлади. Мустақил таълимнинг ўқув-услубий таъминоти айнан шундай бўлиши лозим.

Мустақил таълимга икки асосий ёндошувни белгилаш зарур:

1. Таълим олувчиларда ноанъанавий масалаларни ҳал этиш асосида ётувчи билимларни шакллантириш. Ушбу ҳолда билиш (тафар этиш) фаолиятчилар учун янги бўлган фаолият тажрибасини аввал ўзлаштирилган, шакллантирилган тажриба базасида билимларни, ўқув ва кўникмаларни кузатиш йўли билан тўплаш ва намоён этишдан иборадир.

2. Ижодий фаолият учун замин яратиш. Бунда билиш фаолияти маъноси ўрганилаётган объектнинг туб маъносига чуқур кириб боришдан, илгари маълум бўлмаган принциплар, ғояларни шакллантириш, янги маълумотларга эга бўлиш учун зарур бўлган янги алоқалар ва муносабатларни ўрнатишдан иборат.

Мустақил таълимнинг тўртинчи асословчи принципи – бу олинган билим, ўқув ва кўникмаларни *тизимли назорат этиши ва баҳолаш* бўлиб, фанлар (ёки дарслар) бўйича билим, ўқув ва кўникмаларнинг бир бутунлигининг қисмидир.

Тизимли назорат – бу юзага келувчи муаммоларни улар жиддийлашиб кетмасидан олдин кўра билиши ва ҳал этиши учун зарур бўлган – қайта (тесқари) алоқадир. Мустақил таълимни ўз ичига олувчи ўқув тарбиявий жараёнда (*ЎТЖ*) да ушбу қайта алоқа қуйидагилар учун мўлжалланган:

- таълим олувчиларнинг режалаширилган ўқув мақсадларини ўрганишда эришган ютуқларини аниқлаш ва баҳолаш;
- ўқишнинг ност натижалари сабабларини аниқлаш;
- ЎТЖнинг боришини баҳолаш ва камчиликларни бартараф этиш бўйича тузатиш ҳаракатларини ишлаб чиқиш.

2.2. Мустақил таълимни ташкил этишда талабалар билимини баҳолаш бўйича умумий талаблар.

Маълум бир фанни ўқитишдан олдин, талабалар шу курснинг сўнгида нималарни ўрганишларини ифодалашдан бошлаган яхши. Одатда бу маълум бир билим ва кўникмалар рўйхати сифатида бўлиши мумкин. Талабалар билимини баҳолашга тайёргарликнинг кейинги босқичи баҳолашнинг тегишли усули (шакли)ни ташлашдир. Масалан сиз талабаларингизни тадқиқот олиб боришга ўргатаётган бўлсангиз, баҳолаш шакли сифатида лойиха олиб бориши мумкин. Талабанинг ўз нуқтаи-назарини ифодалаш ва уни исботлаш махоратини текшириш учун оғзаки презентациялар кўл келади. Агар сиз талабанинг у ёки бу сохани билишини текширмоқчи бўлсангиз рефератдан фойдаланиш мумкин. Иншолар ёрдамида талабаларнинг ўз фикрларини ёзма баён қила олишларини текширса бўлади. Сўнгра ҳар бир баҳолаш шакли учун баҳолаш мезонлари тузилади (талаба қайси ҳолларда “аъло”, “яхши,” “қониқарли”, баҳо олиши мумкинлигини кўрсатувчи тизим). Барча босқичларни ўрганганингиздагина сиз нимани қандай баҳолашингиз кераклиги ҳақида, сиз қанчалик ҳаққоний эканлигингиз тўғрисида ишонч ҳосил қилишингиз мумкин.

Бу жараён, жумладан баҳолаш мезонлари ҳам шундай тузилган бўлиши керакки, у ҳамма учун – сизнинг супервайзерларингиз, бошқа ўқитувчилар, талабаларингиз учун тушунарли бўлиши зарур. Шунини қайд этиш лозимки, агар талабангиз сиз қўйган баҳодан норози бўлса, баҳолаш мезонлари ёрдамида сиз нима учун у ёки бу баллни қўйганингизни исботлаб бера оласиз.

Текшираётганда шуни ёдда тутингки, электрон таълим ресурслари ривожига билан талабалар плагиати (кўчирмакашлик) номли муаммо авж олмакда. Бунда талабалар реферат курс, диплом ёки бошқа малакавий ишларни ўзлари бажармай Интернетдан кўчиришмоқда. Бизнинг юқори технологиялар ва деярли барчанинг интернетдан фойдаланиш имкони бўлган давримизда текширилаётган ишнинг сифатига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Агар талаба ишни ўзи ёзганлигига шубҳалансангиз ҳамда Интернетдан фойдаланиш имкони бўлса, текшириб кўришга эринманг.

Плагиат жуда жиддий академик қоидабузарлик ҳисобланади, шу боис бундай қоидабузар талабаларни аниқлаш учун барча кучни сафарбар қилиш керак. Шунда бундай талабалар сони қисқариб, талабалар эса ўз ишларига жиддий ёндошишларига туртки бўлиши ажаб эмас. Ёзма ишларни кўриб чиқишга сиз ушбу ишларни мустақил равишда бажаришга қанчалик тайёр эканлигини доимо ёдда тутишингиз лозим.

Талабаларнинг билимларини баҳолашнинг усуллари ҳақида фикр юритишдан аввал баҳолаш моҳияти ва мақсадларига мувофиқ икки турдаги назоратга бўлиш мумкинлигини қайд этиш лозим. Биринчи турдаги назорат жорий назоратдир. Бунда талабалар ўқув материални қанчалик ўзлаштирганлигини текширишга қаратилган бўлиб, унда асосий мақсад бутун семестр давомида талабалар ва ўқитувчи ўртасида мунтазам алоқа ўрнатишдадир. Бундай турдаги баҳолаш талабаларга қуйидагиларни белгилашга ёрдам беради:

- савиясини ўсиш даражаси;
- материални қанчалик ўзлаштирганлиги;
- қаерда камчиликлар борлиги, қайси масалаларга кўпроқ эътибор бериш кераклиги;
- ўқув курси бўйича муайян билим ва кўникмаларни ўзлаштириш бўйича талабанинг ёндашуви қанчалик самарали эканлиги.

Қолаверса, ўқитувчи учун бу турдаги баҳолаш дарс бериш услубининг самарадорлигини, талабалар ўзлаштира олмаган муаммоли масалаларни

эртароқ аниқлашда кўмаклашади. Жорий назорат тури тез-тез ўтказилиб туради. Билимларни текшириш қанчалик тез-тез ўтказилса, талабаларнинг билимларидаги камчиликларни аниқлаш имкони шунча кўпаяди ва ўқитувчи ўқиш жараёнида бундай томонларга кўпроқ эътибор қаратишга ҳаракат қилади. Аммо бунда ўқитувчини ҳаддан ташқари кўп текшириш учун ишлар билан банд қилиб қўйилса, ўқитувчи ўз ишини сифатли қилиши, талабалар билан самарали мулоқот ўрнатишга қийналиб қолиши мумкин. Талабаларни ҳам ортиқча вазифалар билан толиқтириб бўлмайди, шуни ёддан чиқармаслик керакки, талабаларда бир семестрда бир эмас бир нечта фан ўқитилади. Ўқув соати кам бўлган фанларни блок усулда ўқитиш ва семестр ярмига бориб баҳолаш орқали семестрдаги фанлар сони камайтиради. Жорий назорат турларини оқилона тақсимлаш муҳим масала ҳисобланиб, қатта эътибор талаб этади.

Талабалар билимини баҳолашнинг иккинчи тури Яқуний назорат бўлиб, курснинг мақсадларига қанчалик эришганлиги, ўқитилган талабалар томонидан қанчалик ўзлаштирилганлигини кўрсатади. Яқуний назорат талабаларни ўзлаштира олган ва олмаганларга таснифлаш механизми ҳамдир. Бундай турдаги баҳолаш талабаларнинг расмий ҳолатига (стипендия миқдори, кейинги босқичга ўтиш-ўтмаслиги, академик даража олиш-олмаслигига ва б.) таъсир кўрсатади.

ТАЛАБАЛАР БИЛИМИНИ БАҲОЛАШ ШАКЛЛАРИ

Баҳолаш шакли	Ушбу шакл ёрдамида баҳолаш мумкин бўлган билим ва кўникмалар
Олдиндан эълон қилинган саволлар ёрдамидаги ёзма иш - саволлари имтиҳондан бир қанча муддат аввал	<ul style="list-style-type: none"> -тақдиқот кўникмалари; -манбалардан фойдаланиш маҳорати; -тахлилий (аналитик) фикрлаш қобилияти; -маълумотни эсда олиб қолиш қобилияти; -қисқа муддат ичида ишлаш қобилияти; -ўз фикрларини ёзма шаклда равоқ ифодалаш маҳорати;

тарқатилади. Саволларга - техник, технологик жиҳатдан тўғри ёндашилганлиги	-маълумотни ёзма шаклда тўғри ташкиллаштириш ва тақдим қилиш маҳорати; -исботлаш маҳорати; -тез қарор қабул қилиш маҳорати;
Тестлар	-маълумотни эсда олиб қолиш қобилияти; -тиғиз вақт шароитида ишлаш қобилияти; -билимларни тадбиқ қила олиш қобилияти; -билимларни синтезлаш маҳорати; -билимларни тўғри талқин қилиш қобилияти; -тез қарор қабул қилиш маҳорати;
Лаборатория ҳисоботлари, қайдлари	-кузатиш кўникмалари; -синовлар ўтказиш кўникмалари; -тахлилий (аналитик) фикрлаш қобилияти; -натижаларни талқин қилиш ва баҳолаш маҳорати;
Рефератлар	-маълумотни тадқиқ этиш, танлаш ва тақдим этиш кўникмаси; -танқидий баҳолаш; -ўз фикрларини ёзма шаклда равон ифодалаш маҳорати; -танқидий муҳокама қилиш маҳорати;
Ҳисоботлар	-маълумотни тадбиқ этиш, танлаш ва тақдим этиш кўникмаси; -танқидий баҳолаш; -ўз фикрларини ёзма шаклда равон ифодалаш маҳорати; -танқидий муҳокама қилиш маҳорати; -билимларни амалиётга тадбиқ эта олиш қобилияти; -натижаларни таҳлил қилиш қобилияти;
Оғзаки имтиҳонлар	-тўғри ва ишончли сўзлаш; талаффуз;

	<ul style="list-style-type: none"> -фикрни қисқа муддат ичида кенгайтирмоқ; -фанга тегишли билимлар; -одамлар билан тўғри муомалада бўлиш кўникмалари;
Курс лойиҳаси	<ul style="list-style-type: none"> -режалаштириш маҳорати; -ишни тўғри ташкил қилиш ва уни бошқариш қобилияти; -жамоа (команда)да ишлаш кўникмалари; -масалаларни ечиш қобилияти; -ижодий маҳорат; -назарий концепцияларни конкрет ҳолларда тадбиқ этиш қобилияти; -тахлил қила олиш қобилияти; -ҳисоботлар ёзиш кўникмалари; -графикаси; -техник, технологик масалаларни тўғри ечиш маҳорати; -бажарилган ишни ҳимоя қилиш қобилияти;

Юқорида келтирилган жадвалдаги ҳар бир баҳолаш шакли ўзига хос мақсадларга эга. Саводли ва малакали ўқитувчи ўқув йили давомида бу турли баҳолаш шакллари қўллаб, уларни шундай уйғунлаштирадими,бу билан баҳолаш зерикарли бўлишини олдини олиб, ҳар бир талабаларни эса олдиларига юксак мақсадлар қўйиб, улар сари интилишга ундайди, олган билим ва кўникмаларини чиғириқдан ўтказиб, келажакда улардан тўғри ва оқилона фойдаланишга чорлайди.

Умумий критериялар

Талабалар билимини баҳолашда қуйидаги намунавий мезонларни Низом асосида инобатга олиниши зарур.

Балл	Баҳо	Талабанинг билим даражаси	Умумий критериялар қуйидагича
------	------	---------------------------	-------------------------------

86-100	Аъло	Хулоса ва қарор қабул қилиши, Ижодий фикрлай олиши, Мустақил мушоҳада юритиш, Амалда қўллай олиш, Моҳиятини тушуниш, Билиш, айтиб бериш, Тасаввурга эга бўлиш.	<p>Ўзлаштириш кўрсаткичи 86-100% Фанни ўқув дастурига киритилган мавзулар бўйича мустақил иш материалларини тўлиқ ўзлашти-ришда, ўз хатоликларини талаба ўзи тузата билган ҳолда.</p> <p>Фанга қизиқиши, яратувчанлиги, янги техника-технологияларга интилиши, мураккаб топшириқ-ларни бажаришга ҳаракатланганлиги, интернет орқали олинган янгиликларни таҳлил этиб билганлиги</p>
71-85	Яхши	Мустақил мушоҳада юритиш, Амалда қўллай олиш, Моҳиятини тушуниш, Билиш, айтиб бериш, Тасаввурга эга бўлиш.	<p>Ўзлаштириш кўрсаткичи 71-85% фанни ўқув дастурига киритилган мавзулар бўйича мустақил иш материалларини тўлиқ изоҳлаб берган, баъзи аҳамиятга эга бўлмаган хатоликларга йўл қўйган ва бу хатоликларни ўқитувчи кўрсатмаси асосида тузата олган ҳолда.</p> <p>Фанга қизиқиш, янги техника-технологияларга қизиқиши намоён этиши, мураккаб топшириқларни бажаришга интилиши.</p>

55-70	Қони- карли	Моҳиятини тушуниш, Билиш, айтиб бериш, Тасаввурга эга бўлиш.	Ўзлаштириш кўрсаткичи 55-70% Фанни ўқув дастурига киритилган мавзулар бўйича мустақил иш материалларини тўлиқ изохлама-ган, фанни бошқа қисмларини ўрганишга ҳалақит бермайдиган айрим аҳамиятга эга бўлмаган хатоликларга йўл қўйган, бу хатоликларни ўқитувчи ёрдамида тuzатилган ҳолларда. Фанни ўрганишда янги техника-технологияларга қизиқиши пассив-лиги, мураккаб топшириқларни бажаришга интилиши йўқлиги.
0-54	Қониқар -сиз	Аниқ тасаввурга эга эмаслик, Билмаслик	Ўзлаштириш кўрсаткичи 55% дан паст ўқув дастурига кирган мавзулар бўйича мустақил иш материалларини тўлиқ билмаган, тизимлаштирилмаган ва тuzатиб бўлмайдиган хатоликларга йўл қўйган ҳолда.

ХУЛОСА.

Тажриба шуни кўрсатадики, педагогик амалиёт муваффақиятининг лойиқ базаси сифатидаги амалиёт объектини танлашга кўп жиҳатдан боғлиқ. Педагогик амалиётни ўтказиш жойи шаҳар, вилоят, республикадаги энг яхши касб-ҳунар коллежларининг бўлиши мақсадга мувофиқдир.

Бундай касб-ҳунар коллежлари қандай талабларга жавоб бериши лозим?

а) талабаларни ўқув юртларида тайёрлаш йўналишига мос бўлиши лозим;

б) таълимнинг техника воситалари мажмуаси ва ўқув услублари ҳамда замонавий шаклларидан фойдаланиш имконини берадиган ўқув моддий-техника материал базага эга бўлиш лозим;

в) муҳандислик-педагогик жамоа ишининг фаолияти сифати ва илғорлик ёки намуналик даражаси нуқтаи назаридан ҳозирги замон талабларига жавоб бериши лозим;

г) фақат ана шундай касб-ҳунар коллежлари педагогик амалиётни ўтказиш бўйича таянч база вазифасини ўта олиши мумкин. Бундан ташқари, шундай база сифатидаги ўқув юртларининг мавжудлиги, ўқув юртлари ўқитувчилари ва ўқувчиларининг ўқув-тарбиявий жараёнини такомиллаштириш ва малакаларини ошириш орқали илмий-тадқиқот ишларини йулга қуйиш имконини беради.

Шунингдек, амалиётни муваффақиятли ўтказиш, унга раҳбарлик қилувчи мутасаддилар ўртасида вазифаларнинг аниқ тақсимланишига, барча ижрочиларнинг сифатини яхшилаш ва ахборот билан таъминланишига амалга ошириладиган ишлар устида қатъий назорат ўрнатилганлигига ҳам боғлиқ. Амалиёт раҳбарлари қуйидагилар бўлишлари мумкин:

- амалиёт раҳбари, услубшунос;
- педагогика ва психология ўқитувчилари;
- касб-ҳунар коллежи директори, касбий таълим бўйича директор ўринбосари;
- маънавий-маърифий ишлар бўйича директор ўринбосари;
- касб-ҳунар коллежи ўқитувчилари;
- муҳандис-педагог ва гуруҳ раҳбари.

Санаб ўтилган раҳбарларнинг ҳар бирининг функционал мажбуриятлари амалиётни ташкил этиш йўриқномасида аниқ кўрсатилган. Талабаларнинг педагогик амалиётга нисбатан ишларини баҳолаш меъёрларини қўллаш, амалиётларни янада объектив аттестациядан ўтказиш (шаҳодатлаш) янада жиддий ёндашиш, режалаштирилган ишларнинг хотима кўринишларини сўзсиз бажариш имконини беради ва бу борада даъваткорлик ролини ўйнайди. Талабаларнинг педагогик амалиёти ижтимоий-сиёсий амалиёти билан уйғунлаштириб, касб-ҳунар коллежлари учун юқори малакали мутахассислар тайёрлашнинг энг муҳим қисми ҳисобланади.

Педагогик амалиёт жараёнида талабаларда нафақат ўқувчилар билан ўқув-тарбиявий ишни ташкил этиш ва амалга ошириш қобилияти ва кўникмалари пайдо бўлади, балки уларнинг институтдаги келгуси ўқувларининг муваффақиятли давом этишида ҳам ижобий таъсир ўтказувчи фикр-мулоҳазалар талқини вужудга келади. Бу энг аввало психологик-педагогик ва муҳандислик фанларига нисбатан ўзгаришлар, талабаларнинг келгуси фаолиятлари учун моҳият ва манфаатдорликни ҳис қилиш тушунчаси юзага келади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Баркамол авлод орзуси. «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни бош тахририяти. Тошкент-1999 й. 182 бет.
2. Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. Тошкент-1998 й, 63 бет.
3. Каримов И. Юксак маънавият-енгилмас куч.-Тошкент- Маънавият 2008,-176 б.
3. Академик лицей ва касб-ҳунар коллежларида ўтказиладиган ритуаллар тизими. Тошкент, «Фан нашриёти» 1999 й, 30-бет.
4. Мунавваров А.К. «Педагогика» Т. 1996 й.
5. Нишоналиев У., Турсунов И «Педагогика курси» Т. 1996 й.
6. Узоқов Х., Ғозиев Э., Тожиев А. «Оила этикаси ва психологияси» Т. 1992 й.
7. Ғайбуллаев Н.Р. ва бошқалар. «Педагогика» Т. 1996 й.
8. Ғозиев Э. «Психология» (ўқув қўлланма) Т. 1994 й.
9. Ғозиев Э. «Педагогика ва психология асослари» Т. 1997 й.
10. «Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисидаги Низом». ОваЎМТВнинг 29 август 2010 йил №333-сонли буйруғи.
11. «Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасалари талабаларининг малакавий амалиёти ҳақида Низом». ОваЎМТВнинг 30 октябрь 1998 йил №305-сонли буйруғи.
12. Х.Р.Рўзиев ва бошқалар. Касб-хунар коллежларида педагогик амалиётни ташкил этиш. Ўқув қўлланма. Тошкент.2001 й.61 бет.
- 13.Айсмонтас Б.Б. Педагогическая психология: схемы и тесты - М : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006.
14. Академик лицей ва касб-ҳунар коллежларида ўтказиладиган ритуаллар тизими (1-китоб).- Бобобеков Х., Давлетшин М.Г., Ишмухамедов Р.Ж. ва бошқ.-Т.: Фан, 1999.
- 15.Академик лицей ва касб-ҳунар коллежларида ўтказиладиган удумлар ва асосий тадбирлар тизими (2-китоб).- Бобобеков Х., Давлетшин М.Г., Ишмухамедов Р.Ж. ва бошқ.-Т.: Фан, 2005.
- 16.Вилсон Г., Макклафлин К. Язык жестов - путь к успеху - СПб: Издательство «ПИТЕР», 2000.
- 17.Зиёмухамедов Б., Абдуллаева Ш. Педагогика. Олий ўқув юртлири учун дарслик. - Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2000.
- 18.Йулдошев Ж.Г., Усмонов С.А. Педагогик технология асослари-Т 2001.
19. Ишмухамедов Р. Болаларни тарбиялаш ва соғломлаштириш ишларида педагогик технология (ўзбек ва рус тилларида).- Т.: УДАП, 2004.
- 20.Ишмухамедов Р. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. - Т.: Низомий номидаги ТДПУ, 2005.
- 21.Ишмухамедов Р.Ж, Абдуқодиров А., Пардаев А. Директорнинг иш китоби.Т.,2007.- 122б.
- 22.Коджаспирова Г.М. Педагогика в схемах, таблицах и опорных конспектах. М.: Айрис-пресс, 2006.
23. Количенко А.К. Энциклопедия педагогических технологий Пособие для преподавателей.- СПб.: КАРО,2005.-368 с.

24. Радугин А.А. Педагогика. Учебное пособие для высших учебных заведений. М.: Центр, 2002.
25. Сайидахмедов Н. Янги педагогик технологиялар.-Т.; Молия, 2003.
26. Толипов У., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг татбикий асослари. - Т.; 2006.

МУНДАРИЖА

КИРИШ.....	5
I. БОБ. ТАЛАБАЛАРНИНГ ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТИНИ ТАШКИЛ ЭТИЛИШНИНГ ИЛМИЙ – НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ.....	7
1.1. Талабаларнинг педагогик амалиётини ташкил этиш йўллари.....	7
1.2. Амалиёт даврида тарбиявий ишларни ўтказишда педагогик раҳбарлик.....	19
1.3. Педагогик амалиётнинг таркиби ва уни олиб бориш бўйича методик тавсиялар.....	27
II. БОБ. АМАЛИЁТЧИ-ТАЛАБАГА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ БЎЙИЧА АМАЛИЙ ЁРДАМ.....	45
2.1. Мустақил таълимни ташкил қилиш йўллари.....	45
2.2. Мустақил таълимни ташкил этишда талабалар билимини баҳолаш бўйича умумий талаблар.....	61
ХУЛОСА.....	68
Фойдаланилган адабиётлар.....	70